

รายงานผลการดำเนินงานโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
โครงการเครือข่ายฐานข้อมูลยาแผนโบราณ

หัวหน้าโครงการ
นายสัมพันธ์ มุลสาร
คณะเภสัชศาสตร์
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ผู้ร่วมโครงการ

นางสาวกุสุมา	จิตแสง
นายทวีศักดิ์	จึงวัฒนตระกูล
นายภานุพงษ์	พงษ์ชิวิน
นางสาวนิธิดา	สุทธิพันธุ์
นางสุภารัตน์	หอมหวล
นายอารี	วังมณีรัตน์
นายทรงพร	จึงมั่นคง
นางสาวระวีวรรณ	แก้วอมตวงศ์

ได้รับจัดสรรงบประมาณดำเนินโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมจาก
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2545

กิตติกรรมประกาศ

ทางคณะผู้ดำเนินงานโครงการเครือข่ายฐานข้อมูลยาแผนโบราณ ใคร่ขอขอบคุณ
คณาจารย์และเจ้าหน้าที่ คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีที่ได้ให้ความร่วมมือและ
ช่วยเหลือ จนกระทั่งสามารถดำเนินการได้อย่างสำเร็จลุล่วง รวมทั้งหมอพื้นบ้านผู้ให้ข้อมูลและ
นักศึกษาเภสัชศาสตร์ที่ช่วยสืบค้นข้อมูลและในท้ายที่สุดมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ที่ได้จัดสรร
งบประมาณใน ปีงบประมาณ 2545 เพื่อใช้ในการดำเนินการครั้งนี้

คณะผู้ดำเนินโครงการ

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
สารบัญ	ข
สารบัญภาพ	ค
บทที่ 1 บทนำ	1
- หลักการและเหตุผล	1
- ลักษณะโครงการ	1
- แผนการปฏิบัติการ	2
บทที่ 2 พืชสมุนไพรที่มีใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี	3
บทที่ 3 สรุปผลการดำเนินการ	95
บรรณานุกรม	96

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
กระชาย	51
กระโดน	51
กระเทียม	52
กระบก	52
กฤษณา	53
กะเพรา	53
กะทกรก	54
ก้านของ	54
ก้านตง	55
กุ่ม	55
เกียงป็น	56
โกนา	56
ขนุน	57
ขมิ้นชัน	57
ขมิ้นอ้อย	58
ข่อย	58
ชำ	59
ข้าว	59
ข้าวโพด	60
ชิง	60
ชีเหล็ก	61
เข็มขาว	61
เข็มแดง	62
คนทา	62
ค้อ	63
คิมไฟนกคุ้ม	63

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ	หน้า
คูน	64
เครือขอซอ	64
เครือไส้ไก่	65
แค	65
จ๊ว	66
จำปาขาว	66
ชิงโค	67
ตีปสี	67
ต้องแล้ง	68
ตาล	68
ตือบหมอบ	69
น้อยหน้า	69
ปิดปิวขาว	70
ปิดปิวแดง	70
ผักขา	71
ผักไส้	71
ผักหนอก	72
ผักอีเล็ด	72
ฝ้าย	73
ผื่นตัน	73
พริกไท	74
พันชาด	74
พิล่า	75
มอน	75
มะกรูด	76
มะขาม	76

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ	หน้า
มะเขือขึ้น	77
มะตูม	77
มะนาว	78
มะม่วง	78
มะหาด	79
มันปลา	79
ไมยราบ	80
ยอ	80
ย่านาง	81
ย่านางแดง	81
ลกคก	82
ลำตวน	82
ลิ้นฟ้า	83
เล็บแมว	83
ส้มมอ	84
ส้ม้งตัน	84
ส้ม้งเครือ	85
สะแบง	85
สามปีบเหี่ยว	86
สีเสียด	86
เสียน้อย	87
หญ้าคัดมอญ	87
หญ้าหนดแมว	88
หนามปลาตุก	88
หญ้าแห้วหมู	89
หมักนัต	89

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพ	หน้า
หมักสิดา	90
หมากแข้ง	90
หมากทัน	91
หมากสัง	91
หมักหุ้งผู้	92
หมาน้อย	92
เหมือดแอ	93
อ้อย	93
เอนอ้า	94
ฮุนไฮ	94

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล

ภารกิจหลักที่สำคัญอย่างหนึ่งของคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี คือ การส่งเสริมทำนุบำรุงและธำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมอันดีงาม อาทิ เช่น การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมทางด้านประวัติศาสตร์เภสัชกรรมไทย และการอนุรักษ์เภสัชตำรับดั้งเดิมของไทยไว้

โครงการนี้เป็นโครงการต่อเนื่องจากโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม โครงการเครือข่ายฐานข้อมูลยาแผนโบราณ พ.ศ. 2544 ซึ่งได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบัญชีหมอพื้นบ้านพร้อมจัดทำเป็นระบบฐานข้อมูลยาแผนโบราณไว้ส่วนหนึ่ง ส่วนโครงการเครือข่ายฐานข้อมูลยาแผนโบราณ พ.ศ.2545 ได้ศึกษาชนิดของพืชสมุนไพรทั่วไปที่มีใช้ในตำรับยาพื้นบ้านของจังหวัดอุบลราชธานี และใส่ไว้ในระบบฐานข้อมูลยาแผนโบราณ เพื่อเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลและสามารถเผยแพร่ข้อมูลทางวิชาการให้แก่ผู้สนใจสืบค้นให้ครบถ้วน ก่อให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาในอันที่จะนำไปเป็นแนวทางในการศึกษาหาฤทธิ์ทางเภสัชวิทยา และพัฒนาเป็นตำรับยาแผนปัจจุบัน ทั้งนี้เป็นการดำรงไว้และเชิดชูการใช้ตำรับยาแผนโบราณของภาคอีสาน

วัตถุประสงค์

เพื่อรวบรวมจัดทำระบบเครือข่ายฐานข้อมูลยาแผนโบราณซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาสืบค้นข้อมูลตำรับยาแผนโบราณ ในอันที่จะนำไปเป็นแนวทางในการศึกษาทางฤทธิ์เภสัชวิทยาและพัฒนาเป็นตำรับยาแผนปัจจุบัน

ลักษณะโครงการ : เป็นโครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม :-

ลักษณะการสำรวจ ศึกษา และวิจัยเพื่อรวบรวมข้อมูล

แผนการปฏิบัติการ

1. ขั้นตอนการดำเนินงานและช่วงเวลา

งาน	ช่วงเวลา
1. ทบทวนองค์ความรู้จากเอกสารงานวิจัยและข้อมูลรายชื่อหมอพื้นบ้าน (เพิ่มเติม)	มกราคม-เมษายน 2545
2. ตรวจสอบความถูกต้องของตำรับยาแผนโบราณและอ้างอิงข้อมูลการวิจัย	มกราคม-พฤษภาคม 2545
3. คัดเลือกตำรับยาที่จะจัดไว้ในฐานข้อมูล	เมษายน-พฤษภาคม 2545
4. รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสมุนไพรที่มีในตำรับ	เมษายน-สิงหาคม 2545
5. จัดทำฐานข้อมูลที่ได้อาศัยอยู่ในระบบที่เหมาะสม	สิงหาคม-กันยายน 2545

2. วิธีการดำเนินโครงการ

โครงการเครือข่ายฐานข้อมูลยาแผนโบราณมีลักษณะการดำเนินการและการจัดกิจกรรมดังนี้

1. ทบทวนองค์ความรู้ที่ได้จากตำรายาทั่วไปและรายงานการวิจัยอื่นๆ
2. รวบรวมรายชื่อหมอพื้นบ้านและตำรับยาของหมอพื้นบ้านแต่ละคนในเขตจังหวัดอุบลราชธานี โดยมีการบันทึกข้อมูลตำรายาต่างๆ
3. ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของตำรับยาต่างๆ ที่ได้ข้อมูลมา โดยเทียบกับรายงานการวิจัยและตรวจสอบกับข้อมูลจากหมอพื้นบ้านด้วยตนเอง
4. รวบรวมรายชื่อสมุนไพรที่พบว่ามีการใช้โดยหมอพื้นบ้านในเขตจังหวัดอุบลราชธานี ทำการสืบค้นเพิ่มเติมในส่วนของ ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ สรรพคุณและประโยชน์ที่ใช้กันทั่วไป สารสำคัญที่ออกฤทธิ์ และภาพสมุนไพรชนิดต่างๆ
5. จัดทำฐานข้อมูลที่ได้อาศัยอยู่ในระบบที่เหมาะสม

บทที่ 2

พืชสมุนไพรที่มีใช้ในตำรายาพื้นบ้านของจังหวัดอุบลราชธานี

กระชาย

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Boesenbergia pandurata</i> (Roxb.) Schltr
ชื่อท้องถิ่น	-
ชื่ออื่นๆ	หัวละแอน (ภาคเหนือ) กระชาย กะชาย (ภาคกลาง) ชิงทราย ชิงแดง ชิงกระชาย (ภาคอีสาน)

วงศ์ Zingiberaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพืชล้มลุก มีลำต้นเป็นเหง้าอยู่ใต้ดิน มีรากฝอยที่เก็บสะสมอาหารเป็นรูปทรงกระบอก ปลายแหลม มีกลิ่นหอมฉุน ส่วนที่อยู่เหนือพื้นดินเป็นกาบใบแผ่นบางสีแดงเรื่อตรงกลางเป็นร่องหุ้มซ้อนกัน ใบรูปร่างรี ปลายใบแหลม โคนใบมนหรือแหลม ดอกสีชมพูอ่อน และดอกสีม่วงแดงอยู่ตรงโคนกลีบ

ประโยชน์

รากและหัว ใช้ปรุงอาหาร ยาไทยใช้เป็นยาขับปัสสาวะ แก้กระษัย เบาเหลือง เจ็บบั้นเอว หวานไปเผาไฟฝนรับประทานกับน้ำปูนใส เป็นยาแก้บิด แก้มูกัด

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

เหง้า แก้โรคกระเพาะ

กระโดน

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Careya sphaerica</i> Roxb.
ชื่อท้องถิ่น	-
ชื่ออื่นๆ	กระโดน (ภาคกลาง, ภาคใต้), กะนอน (เขมร), ขุย (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี), จิก (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ), แสงจีแหง์ เส้เจือมะ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน), ปุย (ภาคใต้, ภาคเหนือ), ปุยกระโดน (ภาคใต้), ปุยขาว ผ้ายาด (ภาคเหนือ), พุย (ละว้า-เชียงใหม่), หูกวาง (จันทบุรี)

วงศ์ Lecythidaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ต้นขนาดกลาง ผลัดใบ สูง 10-30 ม. ใบเดี่ยว เรียงสลับถี่ๆ ที่ปลายกิ่ง รูปไข่กลับ ปลายแหลม เป็นดิ่งสั้นๆ โคนเรียวยาวดูลักษณะคล้ายคืบ ขอบหยักเล็กน้อย ดอกใหญ่ ออกเป็นช่อ แต่ละดอก

มีใบประดับ 3 ใบ กลีบเลี้ยง 4 กลีบ โคนกลีบติดกันเป็นรูปประฆัง กลีบดอก 4 กลีบ สีขาว เกสรเพศผู้มีจำนวนมาก รังไข่ 4 ช่อง ผลรูปไข่หรือกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 5-8 ซม. ที่ปลายผลมีกลีบเลี้ยงติดอยู่ เมล็ดแบน สีน้ำตาลอ่อน รูปขอบขนาน ผิวเรียบ

ประโยชน์

เป็นยาฝาดสมาน ใช้เบื่อปลา และใช้เป็นสีย้อม

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

แก้ท้องเสีย

กระเทียม

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Allium sativum</i> Linn.
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่น ๆ	หอมเทียม (เหนือ), เทียม, หัวเทียม (ใต้)
วงศ์	Alliaceae
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์	

เป็นพืชล้มลุก สูงประมาณ 30-45 ซม. ลงหัวใต้ดิน หัวประกอบด้วย กลีบหลายกลีบรวมกัน มีเปลือกหุ้มหลายชั้น สีขาวหรือสีอม มีกลิ่นฉุน ใบแบนเล็กปลายแหลม สีเขียวเข้ม มีกลิ่นฉุน ดอกสีขาว รวมกันเป็นช่อ ที่ปลายก้าน

ประโยชน์

เป็นอาหาร ใช้ขับลม ขับเสมหะ ขับปัสสาวะ แก้ไอ ขับพยาธิ ทาแก้โรคผิวหนัง ผสมกับเกลือหยอดแก้หูเจ็บ น้ำมันจากหัวใช้เป็นยาทาถอนวดทำให้ร้อน

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ทั้งต้น แก้เจ็บท้อง เสียท้อง

กระบก

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Irvingia malayana</i> Oliv. ex A. W. Benn.
ชื่อพ้อง	<i>Loliveri</i> Pierre
ชื่ออื่น ๆ	กะบก จะบก ตะบก (ภาคกลาง)
วงศ์	Irvingiaceae
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์	

ไม้ต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ผลัดใบ ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่ รูปรี หรือรูปรีแกมรูปขอบขนานจนถึงรูปใบหอก ปลายสอบเรียวเป็นติ่งมน โคนมน แหลม หรือเว้าเล็กน้อย ขอบเรียบ แผ่นใบค่อนข้างหนา มีหูใบที่มีลักษณะพิเศษคือ ม้วนหุ้มยอด เรียวแหลม โคนเล็กน้อยเป็นรูปตาบ

เมื่อหุบใบร่วงไปจะทำให้กิ่งอ่อนมีรอยแผลรอบข้อ ข้อดอกออกตามง่ามใบและปลายกิ่ง สีขาวอมเขียวอ่อน กลีบดอก 5 กลีบ รูปขอบขนานหรือรูปไข่ค่อนข้างยาว ใหญ่กว่ากลีบเลี้ยงประมาณ 3 เท่า เมื่อดอกบานปลายกลีบจะพับเข้าหากันดอก เกสรเพศผู้ 10 อัน เรียงเป็น 2 ชั้น รังไข่มี 2 ช่อง ก้านเกสรเพศเมียสั้น มีอันเดียว ผลรูปกลมรีหรือค่อนข้างเป็นรูปไข่ แบนเล็กน้อย คล้ายผลมะม่วงขนาดเล็ก ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่สีเหลือง มีเนื้อหุ้มเหมือนมะม่วง เมล็ดแข็ง เนื้อในเมล็ดสีขาว มีน้ำมัน

ประโยชน์

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

แก่น แก้วโรคประดง

กฤษณา

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Aquilaria agallocha</i> Roxb.
ชื่อท้องถิ่น	<i>A. malaccensis</i> Lam.
ชื่ออื่น ๆ	ไม้หอม (ภาคตะวันออก) กาญ (ปัตตานี)
วงศ์	Thymelaeaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงใหญ่ เรือนยอดเป็นรูปกรวย เปลือกนอกเรียบ สีเทาอมขาว ใบเดี่ยว รูปไข่กลับออกเรียงสลับกัน ใบอ่อนมีขนสั้นคล้ายไหม ดอกสีขาว ไม่มีกลีบดอก ออกเป็นช่อเล็ก ๆ มีกลิ่นหอม เกิดที่ง่ามใบหรือยอด ก้านดอกสั้น ออกดอกในช่วงฤดูร้อน ผลรูปไข่กลับค่อนข้างแบน ผลแก่จะแตกอ้า มีเมล็ด 1 หรือ 2 เมล็ด มีหางเมล็ดมีแดงหรือส้ม ปกคลุมด้วยขนสั้นนุ่มมีสีแดงอมน้ำตาล

ประโยชน์

เนื้อไม้ รักษาโรคปวดข้อ แก่น ใช้รักษาโรคลม วิงเวียนหน้ามืด บำรุงเลือดและหัวใจ เมล็ด รักษาโรคผิวหนัง เนื้อไม้ ประชุมสมกับยาอื่นช่วยแก้อาการเวียนศีรษะเป็นลมหน้ามืด แก้อาเจียน แก้อาการปวดตามข้อ

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

เปลือก แก้วปวดท้อง

กะเพรา

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Ocimum sanctum</i> L.
ชื่อพ้อง	<i>O. tenuiflorum</i> L.
ชื่ออื่น ๆ	กะเพราบ้าน กะเพราแดง กะเพราขาว กอมก้อ (ภาคเหนือ)
วงศ์	Labiatae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพืชล้มลุกขนาดเล็ก ลำต้นและใบมีขน ใบออกตรงกันข้าม ปลายใบแหลม ขอบใบหยัก มีกลิ่นหอมฉุน ดอกออกเป็นช่อตั้งขึ้นไปเป็นชั้น ๆ คล้ายฉัตร คล้ายดอกใบโหระพา หรือแมงลัก มี 2 ชนิด คือกะเพราขาว ลำต้นและใบมีสีเขียว กลีบดอกสีขาว และกะเพราแดง ลำต้นและใบมีสีม่วง กลีบดอกสีชมพูอมม่วง

ประโยชน์

ใบ ขับลม

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ราก แก้เจ็บท้อง

กะทกรก

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Passiflora foetida</i> Linn.
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่น ๆ	เถาสิงห์โต (ภาคกลาง) เขี้ยวจั่ว (อุดรธานี) ผักขี้หิด (เลย) หญ้านกบาตร (พิษณุโลก) หญ้ารกช้าง (พังงา)
วงศ์	Passifloraceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้เถาเลื้อย ใบรูปมนโค้งแล้วเรียวแหลมโดยแยกเป็นสามแฉก ออกเรียงตรงข้าม สลับกัน ก้านใบมีขนอ่อนขนาดเล็ก ดอกมีก้านยาวกว่าก้านใบ ดอกบานออกกลมกว้าง กลีบดอกสีขาวแซมด้วยริ้วสีม่วง ผลค่อนข้างกลมขนาดปลายนิ้วมือและห่อหุ้มด้วยรก ผลสุกมีสีเหลือง

ประโยชน์

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ราก ขับน้ำนม

ก้นของ

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Millingtonia hortensis</i> L. f.
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่น ๆ	ปีบ กาสะลอง Indian cork tree
วงศ์	Bignoniaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ต้น เปลือกสีเทาปนน้ำตาลอ่อน แตกเป็นร่องลึก ขรุขระ ใบประกอบแบบขนนกสองชั้น หรือสามชั้น เรียงแบบคู่ตรงข้ามสลับตั้งฉาก ใบย่อย 2 - 3 คู่ รูปไข่แกมรูปหอก ช่อดอกออกตามปลายกิ่ง กลีบดอก 5 กลีบ โคนเชื่อมกันเป็นหลอด ผลเป็นฝักแบน ผลแก่แตกตามแนวยาวเป็นสองซีก

ประโยชน์

ราก เป็นยารักษาโรค รักษาวัณโรค ดอก สูดแก้หืด
 ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี
 แก่น รักษาโรคประดง

ก้านดง

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Sauropus androgynus</i> (L.) Merr.
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่น ๆ	ผักหวานบ้าน
วงศ์	Euphorbiaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก ใบเดี่ยวรูปไข่หรือหอก ดอกเป็นช่อ ดอกมีขนาดเล็ก สีแดง-ขาว ออกตามง่ามใบ ดอกเพศผู้และดอกเพศเมียแยกกันคนละดอกแต่อยู่บนต้นเดียวกัน ผลรูปวงกลม มีสีเขียวอ่อน เมล็ดเป็นรูปสามเหลี่ยม สีดำ

ประโยชน์

ราก ใช้ต้มเป็นยาแก้ไข้ หากตำละเอียดรวมกับใบใช้พอกฝี ใช้รากฝนทาแก้คางทูม และน้ำต้มรากยังใช้เป็นยาลดไข้และปัสสาวะขัด ใบ ใช้ปรุงเป็นยาเขียว ใช้ใบกินแก้ปวดเมื่อยร่างกาย และใช้เป็นยารักษาสุขภาพสำหรับหญิงหลังคลอด

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ราก แก้ไข้ แก้แพ้ท้อง
 ดอก ขับโลหิต

กุ่ม

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Crateva religiosa* G. Forst.

ชื่อพ้อง *C. macrocarpa* Kurz.

ชื่ออื่น ๆ กุ่มน้ำ

วงศ์ Capparaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ต้นขนาดกลาง ใบประกอบแบบนิ้วมือ มีใบย่อย 3 ใบ ใบย่อยรูปหอกแกมขอบขนาน ออกเป็นกลุ่มหนาแน่นตามปลายกิ่ง ช่อดอกแบบช่อ กลีบดอกสีขาว ค่อยๆ เปลี่ยนเป็นสีเหลือง ผลสีเทาอมเหลืองค่อนข้างกลมยาวหรือรูปไข่ ผิวเมื่อแก่เป็นสะเก็ดหยาบๆ มีเมล็ดมาก เมล็ดคล้ายรูปหัวใจเบี้ยว

ประโยชน์

เปลือกราก ใช้เป็นยาสมุนไพรเพื่อให้เลือดมาเลี้ยง เปลือกต้นเป็นยาเจริญอาหาร ยาระบาย ยาขับปัสสาวะ แก้ไข้ ขับน้ำเหลืองเสีย และแก้โรคผิวหนัง เปลือก โขลกแช่น้ำกินแก้ท้องผูก ใบ ลนไฟปิดหูกแก้ปวด ต้นและใบ ต้มกินแก้โรคบิด ปวดท้อง ปวดศีรษะ ดอกกินเป็นยาเจริญอาหาร ราก รสร้อน แก้ปวดท้อง บำรุงธาตุ ดอก รสเย็น แก้เจ็บตา และแก้เจ็บในคอ ลูก รสขม แก้ไข้ เปลือกต้น รสร้อน แก้สะอึก ขับผายลม ขับเหงื่อ แก้กระษัย

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

เปลือก รักษาอัมพฤกษ์ อัมพาต

เกียงป็น

ชื่อพฤกษศาสตร์ -

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น ๆ -

วงศ์ -

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้พุ่มขนาดกลางพบตามป่าไม้ทั่วไป ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกตรงข้าม ขอบใบเรียบ ใบทรงกลม ปลายใบมีติ่งแหลม ดอก เป็นดอกช่อขนาดเล็ก เป็นกระจุก ดอกย่อยสีขาว ออกตามซอกใบ ผล มีลักษณะทรงกลม ขนาดเล็ก ผลดิบสีเขียว สุกสีดำ

ประโยชน์ -

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ราก แก้เจ็บเอว แก้ปวดท้องและท้องมีลม

โกนา

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Diospyros rhodocalyx</i> Kurz
ชื่อท้องถิ่น	-
ชื่ออื่นๆ	หญ้าช้างดำ มะโก (พยับ) ตะโกนา (ทั่วไป) Ebony Tree
วงศ์	Ebenaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง เปลือกสีน้ำตาลแตกเป็นสะเก็ดหนา ใบเดี่ยว เรียงสลับกัน รูปไข่กลับ ดอกเพศผู้และดอกเพศเมียอยู่ต่างต้นกัน ดอกเพศผู้ออกเป็นช่อเล็กๆ ตามง่ามใบช่อหนึ่งๆ มีประมาณ 3 ดอก มีขนนุ่มดอกเพศเมียออกเดี่ยวๆ ตามง่ามใบ มีขนนุ่ม ผลกลม เมื่อยังอ่อนนุ่มมีขนสีน้ำตาลแดง โคนและปลายผลมักนูน

ประโยชน์

ตำรายาไทยใช้ เปลือกต้นและแก่น บำรุงธาตุ บำรุงกำลัง รักษาโรคกามตายด้าน เป็นยาอายุวัฒนะ ขับระดูขาว หรือต้มกับเกลือ อมรักษารำมะนาด แก้ปวดฟัน ผล แก้อท้องร่วง คลื่นไส้ ขับพยาธิ แก้กาม ฝีและแผลเปื่อย เปลือกผล เฝ้าเป็นถ่าน แขน้ำกินขับระดูขาว ขับปัสสาวะ ยาพื้นบ้านใช้ เปลือกต้น ผสมกับเปลือกทั้งอ่อน หัวแห้วหมู เมล็ดข่อย ผลพริกไทยแห้ง และเถา บอระเพ็ดอย่างละเท่ากัน ดองเหล้าหรือต้มน้ำดื่ม เป็นยาอายุวัฒนะ

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

แก่น แก้วช้างเหลืองในเด็ก

ขนุน

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Artocarpus heterophylla</i> Lam.
ชื่อท้องถิ่น	-
ชื่ออื่นๆ	ขะนู ขเนอ ชีคีย ปะหน้อย นะยวชะ นากอ เนน มะหนุน ล้าง หมักหมี่ หมากกลาง
วงศ์	Moraceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ยืนต้นขนาดใหญ่สูง 10-25 ม. ไม่ผลัดใบ ลำต้นเปลาตรง เปลือกเรียบสีน้ำตาลเข้มปนดำ เรือนยอดทึบ แตกกิ่งก้านสาขามาก เมื่อเกิดแผลมียางสีขาว

ประโยชน์

เนื้อผลกินได้

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

เปลือกต้น แก้วมวังเวียน

ขมิ้นชัน

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Curcuma domestica* Valetton

ชื่อพ้อง *C. longa* L.

ชื่ออื่น ๆ ขมิ้น

วงศ์ Zingiberaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพืชล้มลุก มีเหง้าใต้ดินเนื้อในสีเหลืองอมส้ม มีกลิ่นหอม ต้นบนดินสูง 30-80 ซม. ใบเดี่ยวขนาดใหญ่ ก้านใบยาว 8-15 ซม. ใบรูปหอกแกมขอบช่อดอกยาว 12-16 ซม. ใบประดับมีสีเขียว อ่อน ปลาย ๆ ช่อดอกจะมีสีชมพู จัดซ้อนกันเป็นรูปทรงกระบอกอย่างมีระเบียบ ดอกย่อยจะบานครั้งละ 2-3 ดอก จากล่างขึ้นข้างบน กลีบดอกบางสีขาวประเหลือง

ประโยชน์

เหง้า ใช้แก้ท้องอืด แก่ผื่นคัน

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

เหง้า แก่ผื่นคัน

ขมิ้นอ้อย

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Curcuma zedoaria* (berg) Roscoe

ชื่อพ้อง *C. zerumbet* (Berg) Roscoe

ชื่ออื่น ๆ ขมิ้นหัวชัน

วงศ์ Zingiberaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

พืชล้มลุกจำพวกขิงข่า เช่นเดียวกับขมิ้นชัน เหง้ามีขนาดใหญ่กว่าขมิ้นชัน และไหลขึ้นมาเหนือผิวดิน ออกดอกเป็นช่อ มีใบประดับสีขาว ตรงปลายช่อดอกสีชมพู ดอกสีเหลืองบานจากส่วนล่างขึ้นส่วนบน ดอกทยอยบานคราวละ 2-3 ดอก

ประโยชน์

ใช้หุงกับน้ำมันมะพร้าวใส่แผล บรรเทาอาการฟกช้ำ

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

เหง้า แก่ผื่นคัน

ช้อย

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Streblus asper</i> Lour.
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่น ๆ	ส้มผ่อ (ภาคอีสาน) กักไม้พอย (ภาคเหนือ) ส้มพอ (เลย) ขันตา (ภาคใต้)
วงศ์	Moraceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ยืนต้นขนาดกลาง ใบเดี่ยวรูปไข่กลับ รูปขอบขนานหรือรูปใบหอก เรียงตัวแบบสลับ มีหูใบ 1 คู่ รูปสามเหลี่ยม ดอกเพศผู้ มีดอกช่ออัดแน่นเป็นกระจุก เกิดที่ซอกใบใกล้ๆปลายกิ่ง หรือตลอดแนวกิ่งที่ยังมีใบ ดอกเพศเมีย เกิดที่ซอกใบ ผลสดแบบ ภายในมีเมล็ดแข็ง สีเหลือง ทรงกลมแต่เบี้ยวครึ่งซีก เมล็ดกลม

ประโยชน์

เปลือก แกะท้องร่วงรำมะนาด บำรุงธาตุ เจริญอาหาร ขับลม ยาอายุวัฒนะ โรคผิวหนัง ยาง ใช้กำจัดแมลง กิ่ง ชาวอินเดียใช้สีฟัน ทำให้ฟันทน ใสบด ปิ้งไฟชงน้ำดื่มเป็นยาระบายอ่อนๆ คั่วชงน้ำดื่มแก้ปวดประจำเดือน ราก บำรุงหัวใจ เมล็ดช่วยเจริญอาหาร ขับลม บำรุงธาตุ แกะท้องขึ้น ผ่าเชื้อในทางเดินอาหาร

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ส่วนต้น แกะใช้

ชำ

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Alpinia galanga</i> (L.) Willd.
ชื่อพ้อง	<i>Languas galanga</i> (Linn.) Stuntz
ชื่ออื่น ๆ	กุกกโรหิณี, ข่าหยวก, ข่าหลวง, สะเอเซย, สะเอเคย
วงศ์	Zingiberaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ประโยชน์

เหง้า มีฤทธิ์ขับลม

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

เหง้า เข้ายาแก้กลากเกลื้อน

ข้าว

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Oryza sativa</i> L.
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่น ๆ	ข้าวไข่แมงดา ข้าวคอแรง ข้าวจ้าว ข้าวนี้้ง ข้าวเหนียว ข้าวเหนียวปั่ว Paddy plant , Rice
วงศ์	Gramineae
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์	พืชล้มลุก ขึ้นเป็นกอ ลำต้นกลวงและเป็นข้อช่อดอกรวมเรียกว่ารวงข้าว เมล็ด อ่อนมีสีเขียวเมื่อโตเต็มที่มีสีเหลืองทอง
ประโยชน์	ต้น ช่วยย่อยอาหาร บำรุงชูกำลัง แก้อ่อนเพลีย เปลือก แก้อ่อนเพลีย รักษา เบาหวาน เมล็ด พอกแก้ลมเพลมพัด แก้ลมพิษ แก้ก้น กินบำรุงกำลัง แก้อ่อนเพลีย ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี เมล็ด ใช้ตำรับยาแก้ไข้

ข้าวโพด

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Zea mays</i> L.
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่น ๆ	ข้าวสาลี สาลี(เหนียว) คง(กระบี่) โปด(ใต้) บือเคเสะ (กระเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)
วงศ์	Gramineae
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์	ต้น เป็นพืชจำพวกหญ้า มีลำต้นตั้งตรงแข็งแรง เนื้อภายในฟ้ามคล้ายฟองน้ำสูงประมาณ 1.4 เมตร ใบ จะเป็นเส้นตรงปลายแหลม ยาวประมาณ 30-100 ซม. ขอบใบมีขน ดอกตัวผู้และดอก ตัวเมีย อยู่ในต้นเดียวกัน
ประโยชน์	เมล็ด ฝัดสومان บำรุงหัวใจ ทำให้เจริญอาหาร ต้นและใบ ตากแห้ง นำมาต้มน้ำ กิน รักษาน้ำ ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี ชั่ง ขับปัสสาวะ

ขิง

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Zingiber officinale* Rosc.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น ๆ -

วงศ์ Zingiberaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุกอายุหลายปี สูง 0.3 - 1 เมตร มีเหง้าใต้ดิน ลำต้นเทียม ซึ่งเกิดจากก้านใบที่มีลักษณะเป็นกาบ ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปขอบขนานแกมใบหอก กว้าง 1.5 - 2 ซม. ยาว 15 - 20 ซม. ดอกช่อ แทงจากเหง้า กลีบดอกสีเหลืองแกมเขียว ใบประดับสีเขียวอ่อน ผลเป็นผลแห้ง มี 3 พู ประโยชน์

เป็นยาขับลม มีฤทธิ์ขับน้ำดี ช่วยย่อยไขมัน ช่วยบรรเทาอาการปวดท้องเกร็ง ป้องกันการเกิดแผลในกระเพาะอาหารได้

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

เหง้า ตำรับยาแก้โรคกระเพาะ

ขี้เหล็ก

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Cassia siamea* Lam.

ชื่อพ้อง *Senna siaca* (Lam.) Irwin & Barneby

ชื่ออื่น ๆ ขี้เหล็กบ้าน (ลำปาง) ขี้เหล็กใหญ่ (ภาคกลาง) ขี้เหล็กหลวง (ภาคเหนือ) ผักจี้ลี (เงี้ยว-แม่ฮ่องสอน) ยะหา (ปัตตานี) ขี้เหล็กจิ๋ว (ภาคใต้)

วงศ์ Fabaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ต้นขนาดเล็กถึงกลาง ลำต้นมักคดงอเป็นปุ่ม เปลือกสีเทาถึงสีน้ำตาลดำ กิ่งอ่อนมีลายตามยาวและมีขนละเอียดนุ่ม ใบประกอบยอดคู่ ใบย่อยรูปขนาน ด้านบนเกลี้ยง ด้านล่างมีขนนุ่ม ดอกช่อสีเหลืองอยู่ตามปลายกิ่ง ผลเป็นฝักแบนยาวขนเกลี้ยงเป็นร่องลึกบ้า เมล็ดรูปไข่ ยาวแบนสีน้ำตาลอ่อน เรียงตัวตามขวาง

ประโยชน์

ดอกตูมและใบอ่อน รสขมช่วยระบายท้อง ดอกตูม ทำให้อนหลับเจริญอาหาร

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

แก้เจ็บเสียดท้อง

เข็มขาว

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Ixora ebarbata</i> Craib
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่น ๆ	เข็มไม้ (ไทย) เข็มพระราม (กรุงเทพฯ) เข็มประสาน
วงศ์	Rubiaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่มขนาดเล็ก ถึงขนาดกลาง ใบรูปไข่ ค่อนข้างหนาเขียวสดออกจากลำต้น ตามข้อเป็นคู่ สลับกัน ขอบใบเรียบ ปลายใบมน ออกดอกเป็นช่อขนาดใหญ่ ดอกย่อย ขนาดเล็กเป็นหลอด ปลายกลีบดอกแยกออกเป็น 5 กลีบ ออกดอกได้ตลอดปี

ประโยชน์

ราก มีรสหวาน ใช้ปรุงเป็นยากินรักษาโรคตา เจริญอาหาร
ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี
ราก รักษาฝี แก้กษาว บำรุงเลือด

เข็มแดง

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Ixora lobbiai</i> King & Gamble
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่น ๆ	เงาะ (สุราษฎร์) เข็มแดง (ยะลา) จะปูโย (มาลายู- นราธิวาส)
วงศ์	Rubiaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่ม เตี้ย ใบเดี่ยวหนา สีเขียวสด และเป็นมัน ปลายใบแหลม ออกดอกเป็นช่อสีแดงเข้ม ขนาดใหญ่กว่าเข็มขาว แต่ไม่มีกลิ่นหอม ต้น คล้ายเข็มขาว

ประโยชน์

ราก ใช้ปรุงเป็นยาบำรุงไฟธาตุ บรรเทาอาการบวม รักษาตาพิการ รักษากำเดา รักษา
เสมหะ
ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี
ราก รักษาฝี

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Harrisonia perforata* (Blanco) Merr.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น ๆ สีฟันคนทา สีฟัน หนามกะแท่ง

วงศ์ Simaroubaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่มรอเลื้อย มีหนาม ใบประกอบ เรียงตัวแบบสลับ โคนก้านใบ ประกอบแผ่ออกเป็น
กาบเล็กน้อย ใบย่อยรูปไข่กลับ ดอกช่อแบบ raceme เกิดที่ซอกใบ ดอกย่อย สีเขียวแกมน้ำตาล
ผลสดแบบ drupe รูปกลมหัวและท้ายป้านเล็กน้อย เมล็ดค่อนข้างกลม

ประโยชน์

ทั้งต้น มีรสขม เปลือก ราก แก่ท้องเสีย แก้บิด ใช้เป็นยาแก้ไข้ทุกชนิด ทั้งต้น เปลือก
และราก มีรสขม ต้มดื่มรักษาอาการไข้ โรคลำไส้ แก่ร้อนในกระหายน้ำ แก้บิด ท้องเสีย

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ราก แก้ไข้ แก้อาการปวดเมื่อย

คือ

๖๖๕๖๖

ข้อมูลท้องถิ่น

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Schleichera oleosa* (Lour.) Oken

ชื่อพ้อง *S. trijuga* Willd.

ชื่ออื่น ๆ ตะค้อ (ภาคอีสาน) ตะคร้อไข่ มะเคาะ (ลำปาง) ค้อส้ม (เลย) เคาะ
มะโจ๊ก (พวยัพ)

วงศ์ Sapindaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ยืนต้นขนาดกลาง ลำต้นบิดเป็นปุ่มปม เปลือกสีน้ำตาลอมเทา แตกเป็นสะเก็ดไม้ ใบ
ออกเป็นช่อ ใบอ่อนมีสีแดงใบแก่มีสีเขียว ออกดอกเป็นช่อ จะห้อยย้อยลงมา กลีบดอกสีขาว กลีบ
เลี้ยงสีเขียว ผลกลมสีน้ำตาล เป็นพู ๆ 2-3 พู เมล็ดสีน้ำตาลดำ รูปร่างค่อนข้างรี

ประโยชน์

ผลสุกใช้รับประทานได้ เปลือก สมานท้องแก้ท้องร่วง น้ำมันในเมล็ด แก้ผดผื่น

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

เปลือก แก้ปวดประตงเส้น

ราก แก้ท้องเสีย

ใช้เฉพาะใน
ศูนย์ข้อมูลท้องถิ่นเท่านั้น

คิมโพนกุ่ม

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Elephantopus scaber* L.

ชื่อท้องถิ่น -

ชื่ออื่น ๆ โตไม้ล้มลุก Elephant's Foot

วงศ์ Compositae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุก ใบเดี่ยวรูปขอบขนานหรือรูปใบหอกกลับ เรียงสลับเป็น ขอบใบหยักฟันเลื่อย มีขน ดอกช่อ แทงออกจากกลางต้น ก้านช่อแตกแขนงได้ ดอกย่อยขนาดเล็ก กลีบดอกสีม่วง ออกเป็นกระจุกที่ปลายก้านดอกรองรับด้วยใบประดับแข็ง ผลแห้ง ไม่แตก เป็นสัน

ประโยชน์

ใบ ขับปัสสาวะ ขับพยาธิไส้เดือน และกระตุ้นกำหนด ทั้งต้น รักษาวัณโรค แก้ไข้ แก้ท้องเสีย ขับน้ำเหลืองเสีย แก้ดีซ่าน น้บ บิด เหน็บชา บำรุงหัวใจ รากและใบ ขับปัสสาวะ แก้อาการท้องร่วง กระเพาะเป็นแผล บิด ใบ ต้มกินน้ำมะพร้าว ใช้รักษาแผลและโรคผิวหนัง ราก บดผสมกับพริกไทยแก้ปวดฟัน แก้อาเจียน ตำรายาไทย ใช้ใบต้มน้ำกินเป็นยาขับพยาธิไส้เดือน ขับปัสสาวะ และกระตุ้นกำหนด ใบและราก เป็นยาคุมกำเนิดและยาบำรุงสำหรับหญิงหลังคลอด แก้ไอ

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ทั้งต้น แก้เส้นเอ็น

คูณ

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Cassia fistula* L.

ชื่อท้องถิ่น -

ชื่ออื่น ๆ ลมแล้ง ชัยพฤกษ์ Golden shower

วงศ์ Fabaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง เปลือกลำต้นมีสีเทา ผิวเรียบ ใบเป็นใบประกอบ เรียงสลับใบย่อยรูปไข่ปลายแหลม มี 4-8 คู่ ดอกเป็นดอกช่อออกตามกิ่ง กระจุกสวยงามมาก ดอกสีเหลือง กลีบดอก 5 กลีบดอกมีกลิ่นหอมอ่อนๆ ฝักกลมเมื่ออ่อนมีสีเขียว และแก่จะเป็นสีน้ำตาลดำ เปลือกนอกแข็ง ภายในมีแผ่นกั้นเป็นห้อง ๆ ตามขวาง

ประโยชน์

เนื้อในฝัก ใช้เป็นยาล้าง ราก เป็นยาบำรุง ยาถ่าย แก้ไข้ ใช้ทาภายนอกแก้ปวดข้อ แก่น ใช้เป็นยาขับพยาธิไส้เดือน เปลือกต้น เป็นยาช่วยเร่งคลอด แก้ท้องร่วง

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

แก่น รักษาโรคหนองใน โรคกระเพาะ

เครือขอหอ

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Tinospora crispa</i> (L.) Miers ex Hook.f. & Thomson
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่น ๆ	เครือเขาขอ, จุ่งจิง (เหนือ), เจตมุนหนาม (หนองคาย), บอระเพ็ด (ทั่วไป)
วงศ์	Menispermaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้เถาเนื้ออ่อนขึ้นตามต้นไม้ต่าง ๆ เถาอ่อนผิวเรียบสีเขียว เถาแก่มีลักษณะเป็นตะปุ่มตะป่ำ มีรสขม ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่ป้อม ใบโค้งมนคล้ายใบโพธิ์ ปลายใบ แยกต้นตัวผู้เมียออกดอกเป็นช่อตามกิ่งแก่ตรงบริเวณซอกใบหรือปลายกิ่ง ดอกขนาดเล็กสีเหลืองอมเขียว

ประโยชน์

ต้นและเถา รสขมจัด เย็น รักษาโรคฝีดาษ โรคไข้เหนือ เป็นยาบำรุงกำลัง บำรุงไฟธาตุ รักษาอาการร้อนใน ทำให้เจริญอาหาร ช่วยขับน้ำย่อยในกระเพาะอาหาร ระงับร้อน ใบ รักษาพยาธิในฟันและในท้อง ผล รักษาไข้พิษอย่างแรง

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ลำต้น แก้กษัยท้องและเสียดท้อง แก้กษัย เจริญอาหาร รักษาโรคตับ รักษาโรคดีซ่าน

เครือไส้ไก่

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Jasminum anodontum</i> Gagnep.
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่น ๆ	ไส้ไก่
วงศ์	Oleaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เถาเลื้อยเกาะตามต้นไม้อื่น เถาสีน้ำตาล ขนาดประมาณนิ้วหัวแม่มือ ยาวหลายเมตร พบตาม เนินดินตามทุ่งนาหรือไร่ที่มีต้นไม้ขึ้น ใบ ขนาดเล็ก ออกตรงกันข้าม ผิวเรียบ ปลายแหลม ขอบเรียบ ออกตามแขนงดอก ขนาดเล็ก สีขาว ออกเป็นช่อตามปลายกิ่ง มีกลิ่นหอม ผล กลมขนาดเล็ก ออกเป็นพวง อ่อนสีเขียว สุกสีดำเล็ก

ประโยชน์

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี
ราก รักษาฝี

แค

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Sesbania grandiflora* (L.) Desv.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น ๆ แคบ้าน แคขาว แคแดง

วงศ์ Fabaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

แคเป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก ใบเป็นประกอบมีใบย่อย 10-30 คู่ ผิวใบมีขนเล็กน้อย ออกดอกเดี่ยวหรือเป็นช่อ 2-3 ดอก มีทั้งดอกสีขาวและดอกสีแดง ฝักมีลักษณะแบนหนา ปลายฝักแหลม ภายในมีเมล็ด 15-50 เมล็ด

ประโยชน์

เปลือกต้น แก้อาการท้องร่วง หรือใช้เป็นยาห้ามเลือด สมานแผล ใบ แก้ไข้เปลี่ยนฤดู

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ใบ แก้ไข้

จั่ว

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Ceiba pentandra* (L.) Gaertn.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น ๆ จ้าว จัวน้อย จัวย้อย จัวยาย (เหนือ) นุ่น (ทั่วไป)

วงศ์ Bombacaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ยืนต้น ใบประกอบแบบนิ้วมือ เรียงสลับ ใบย่อยรูปขอบขนานแกมใบหอก ดอกช่อออกที่ซอกใบ ดอกย่อยจำนวนมาก กลีบดอกสีขาวแกมเหลือง ผลแห้งแตก รูปขอบขนาน เปลือกแข็ง เมล็ดจำนวนมาก มีเส้นใยสีขาวคล้ายเส้นไหมยาวหุ้ม

ประโยชน์

ยาพื้นบ้านอีสานใช้ เปลือกต้น ต้มน้ำดื่ม แก้บิด ตำรายาไทยใช้ ทั้งต้น ต้มน้ำดื่มแก้ไข้ แก้ไข้ เปลือกต้น ผสมสมุนไพรอื่น แก้ไข้ ร้อนใน ขับปัสสาวะ ยาง เป็นยาบำรุง แก้บิดเรื้อรัง แก้ท้องเสียทำให้อาเจียน น้ำมันจากเมล็ดเป็นยาระบาย ขับปัสสาวะ ใบ ตำพอกแก้ฟกช้ำ แผลไฟ ผสมหัวขมิ้นอ้อยและข้าวสุก พอกฝี

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี
เปลือก แก่ท้องร่วงอย่างแรง

จำปาขาว

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Plumeria obtusa</i> L.
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่น ๆ	ลั่นทม จำปาลาว
วงศ์	Apocynaceae
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์	

ไม้ยืนต้น ขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ มียางสีขาว แตกกิ่งสวยงาม ใบมักจะออกบริเวณ ปลายยอด รูปร่างใบเป็นแบบกระบอง เห็นเส้นใบชัดเจน ดอกออกรวมกันเป็นช่อ ออกตามซอกใบปลายกิ่ง ดอกย่อยจำนวนมาก ดอกรูปกรวย โคนกลีบดอกติดกันเป็นหลอด กลีบดอกสีขาว ใจกลางดอกจะมีสีเหลือง มีกลีบดอก 5 กลีบ กลิ่นหอมอ่อน ๆ

ประโยชน์

เปลือกกราก ใช้เป็นยาขับน้ำเหลืองเสีย ยาระบาย ยาฟอก แก้อาการโรคผิวหนัง น้ำยาง ใช้เป็นยาห้ามเลือด (ภายใน) เมล็ดใช้ทาแก้งูสวัด ทาโรคหิด ใช้ใส่แผล

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

แก่น รักษาฝีในกระเพาะปัสสาวะ นีวไต กามโรค แก้เจ็บ เลือดท้อง แก้ไข้ รักษาโรคผิวหนัง

ชิงโค

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Cymbopogon citratus</i> Stapf
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่น ๆ	ตะไคร้
วงศ์	Gramineae
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์	

ต้น เป็นไม้ล้มลุก จะขึ้นเป็นกอใหญ่ สูงประมาณ 1 เมตร ใบ เป็นใบเดี่ยว ขอบขนาน ปลายใบแหลม ใบมีสีเขียวกว้างประมาณ 2 ซม. ยาว 2-3 ฟุต ดอก ออกเป็นช่อกระจาย ช่อดอกย่อยมีก้านออกเป็นคู่ ๆ ในแต่ละคู่จะมีใบประดับรองรับ

ประโยชน์

เป็นยารักษาโรคหิด แก้ปวดท้อง ขับปัสสาวะ แก้อหิวาตกโรค

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี
ใบและลำต้น เช้ายาแก้อัมพาต

ตีปัส

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Piper retrofractum* Vahl

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น ๆ Long pepper

วงศ์ Piperaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เถา รากฝอยออกบริเวณข้อ เพื่อใช้ยึดเกาะ ใบเดี่ยว รูปไข่แกมขอบขนาน สีเขียวเข้ม เป็นมัน ดอกช่อ ออกที่ซอกใบ ดอกย่อยอัดกันแน่น แยกเพศ ผลสด มีสีเขียว เมื่อสุกจะเปลี่ยนเป็น สีแดง รสเผ็ดร้อน

ประโยชน์

ผลแก่จัด ใช้เป็นยาขับลม บำรุงธาตุ แก้อท้องเสีย ขับรกหลังคลอด แก้อ

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ผล แกะเจิบและเสียดท้อง แก้กษาว บำรุงเลือด

ต้องแล้ง

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Polyalthia evecta* (Pierre) Finet & Gagnep.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น ๆ นมน้อย (ภาคกลาง) น้ำเต้าแล้ง (นครราชสีมา) นำน้อย (เลย)

วงศ์ Annonaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่ม กิ่งอ่อนมีขน ใบเดี่ยว เรียงแบบสลับ ลักษณะรูปขอบขนานหรือวงรี เหนียว เหมือนหนัง หลังใบมีขน ดอก ดอกเดี่ยวออกที่ซอกใบ กลีบดอกสีเหลือง ก้านดอกยาว มีใบประดับขนาดเล็ก กลีบเลี้ยง 3 มีขน กลีบดอก 6 อับละอองเกสรตัวผู้เชื่อมกัน รังไข่มีขน ผลกลุ่ม เป็นผลกลุ่ม มีหลายผลย่อยรวมเป็นข้อ ผลย่อยรูปทรงกลม

ประโยชน์

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ราก ต้มอยู่ไฟ รักษาผดลูกหย่อน แก้อาการกินของผิดหลังคลอด ขับน้ำนม

ตาล

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Borassus flabellifer</i> L.
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่น ๆ	ตาลโตนด, ตาลใหญ่, โหนด, ท้าง, ตาลนา, ปลีตาล (เชียงใหม่)
วงศ์	Palmae
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์	

ปาล์มลำต้นเดี่ยว สูงถึง 25 เมตร ใบกลม 1-1.5 ม. คล้ายพัด มีร่องเป็นแฉก 60-80 แฉก ก้านใบ 1.5-2 ม. สีเหลือง ขอบมีซี่หยัก ดอกออกระหว่างกลุ่มใบ แยกช่อ ดอกตัวผู้ ช่อห้อยลงยาวถึง 160 ซม. ดอกตัวเมียช่อเล็กยาวโค้ง ยาวถึง 120 ซม. ผล 15-20 ซม. กลมสีน้ำตาล เข้มถึง ดำ ปลายผลสีเหลือง เป็นกลุ่มแน่นบนลำต้น

ประโยชน์

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

งวง, หนาม	แก้ปวดฟัน ขับปัสสาวะนี้่ว รักษาแกมโรค
เปลือก	แก้ปวดฟัน

น้อยหน่า

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Annona squamosa</i> L.
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่น ๆ	เตียบ (เขมร) น้อยแน่ มะนอแน่ มะแน่ (ภาคเหนือ) มะอ้อจำ มะโอจำ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ลาหนัง (ภาคใต้) หมักเขียบ (อีสาน) Custard apple, Sugar apple, Sweet sop
วงศ์	Annonaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก ใบเดี่ยวเรียงสลับกัน ใบรูปหอก หรือ รูปหอกแกมขอบขนาน ดอกเดี่ยว ออกที่ซอกใบ ห้อยลง กลีบดอกสีเหลืองแกมเขียว 6 กลีบ เรียง 2 ชั้น ชั้นละ 3 กลีบ กลีบดอกหนาอวบน้ำ มีเกสรตัวผู้และรังไข่จำนวนมาก ผลเป็นผลกลุ่ม ค่อนข้างกลม ผลโต ผิวขรุขระ เมล็ดรูปไข่สีดำหรือน้ำตาล

ประโยชน์

ใบสดและเมล็ด ใช้รักษาหิด กลากและเกลื้อน มะทา

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี
 ผลแห้ง ฝนทาบบริเวณที่เป็นแผลงูสวัด รักษาฝี
 ราก แก้กินของผิด

ปิดปิวขาว

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Plumbago zeylanica* L.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่นๆ เจตมูลเพลิงขาว

วงศ์ Plumbaginaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่ม ลำต้นตั้งตรง หรือพาดพันบนต้นไม้อื่น ๆ สูง 1 - 2 เมตร ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่
 แกมขอบขนาน หรือรูปขอบขนาน กว้าง 2 - 5 ซม. ยาว 3 - 9 ซม. สีเขียวแกมเหลือง ดอกช่อ ออกที่
 ปลายกิ่ง ดอกย่อยหลายดอก กลีบดอกสีขาว เกสรตัวผู้สีม่วงน้ำเงิน กลีบเลี้ยงมีต่อมน้ำหวานติด
 มือ ผลแห้ง รูปขอบขนาน แตกได้เป็น 5 ปาก มีร่องตามยาว

ประโยชน์

ลำต้น ราก ใช้ขับประจำเดือน ขับลมในกระเพาะ และลำไส้ ขับประจำเดือน แก้วริดสีดวง
 ทวาร เข้ายาบำรุงธาตุบำรุงโลหิต

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ราก แก้กษขาว บำรุงเลือด

ปิดปิวแดง

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Plumbago indica* L.

ชื่อพ้อง *P. rosea* L.

ชื่ออื่นๆ เจตมูลเพลิงแดง

วงศ์ Plumbaginaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่ม สูง 0.8-1.5 เมตร ลำต้นกลมเรียบ มีสีแดงบริเวณข้อ ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่แกม
 วงรี กว้าง 3 - 5 ซม. ยาว 6 - 10 ซม. ดอกช่อ ออกที่ปลายกิ่ง กลีบเลี้ยงมีต่อม ซึ่งเมื่อจับจะรู้สึก
 เหนียว

กลีบดอกสีแดง ผลแห้งแตกได้

ประโยชน์

รากแห้ง ใช้ขับประจำเดือน กระเจายลม บำรุงธาตุ รักษาโรคริดสีดวงทวาร

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ราก แก่ตกขาว บำรุงเลือด

ผักขา

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Acacia pennata* (L.) Willd. subsp. *insuavis* (Lace) I.C. Nielsen.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น ๆ ชะอม (ทั่วไป) ผักหละ (ภาคเหนือ) ผักหา (แม่ฮ่องสอน)

วงศ์ Fabaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่มขนาดย่อม ลำต้น กิ่งก้าน และแกนกลางของใบมีหนามแหลม ใบ เป็นใบประกอบแบบขนนก ลักษณะคล้ายใบกระถินหรือใบส้มป่อย ใบอ่อนมีกลิ่นฉุน เรียงสลับกัน ใบย่อยออกตรงข้ามกัน ใบย่อยขนาดเล็ก รูปร่างรี ขอบใบเรียบ ปลายใบแหลม ใบจะหุบเข้าหากันในเวลาเย็น จะแผ่กางออกเมื่อได้รับแสงแดด ดอก ดอกสีขาวนวล มีขนาดเล็กรวมกัน เป็นกระจุกกลม ๆ ดอกออกตามซอกใบ เกสรตัวผู้เป็นเส้นฝอย ๆ ผล ผักแบนสีน้ำตาล ขนาดเล็กกว่าฝักกระถิน ประโยชน์

ราก ฝนรับประทานรักษาท้องเพื่อ ช่วยลดอาการปวดท้อง, ขับลมในกระเพาะ อาหาร

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ราก ต้มรับประทานแก้ตกขาว

ผักไล่

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Momordica charantia* L.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น ๆ มะระขี้นก มะไห่ ผักไห่ (เหนือ) ผักเหย (สงขลา) ระ (ใต้)

Bitter cucumber, Bitter gourd, Carilla fruit

วงศ์ Cucurbitaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เถา มีมือเกาะ ใบเป็นใบเดี่ยว รูปฝ่ามือ ขอบใบหยักเป็นซี่ห่าง ๆ ใบเว้าเป็นแฉกลึก 5-7 แฉก ใบและลำต้นมีขนสาบอยู่ทั่วไป ดอกสีเหลือง ออกเดี่ยวตามซอกใบ ดอกแยกเพศอยู่บนต้นเดียวกัน รูปแตร ปลายกลีบดอกแยกเป็น 5 แฉก มะระมี 2 ชนิด คือ มะระไทยหรือมะระขี้นก และมะระจีน ซึ่งต่างกันที่ลักษณะและขนาดของผล ผลมะระขี้นก มีขนาดเล็กกว่า ผลรูปกระสวย ผิวขรุขระ สีเขียวเข้ม เมื่อสุกมีสีเหลือง ส่วนมะระจีนมีขนาดใหญ่กว่า รูปทรงกระบอก สีเขียวอ่อน ผิวขรุขระ ผลมะระทั้งสองชนิดมีรสขม

ประโยชน์

ผลดิบ เป็นอาหาร

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ทั้งต้น ขับน้ำในกระเพาะปัสสาวะ และนิ่วไต

ผักหนอก

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Centella asiatica* (L.) Urb.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่นๆ บัวบก (ทั่วไป) จำปาเครือ กะบังนอก (ลำปาง) ผักหนอก (เหนือ)

Asian penny wort

วงศ์ Umbelliferae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพืชล้มลุกขนาดเล็กมีลำต้นเลื้อยไปตามผิวดิน มีรากตามข้อ ใบงอกจากข้อชูก้านใบขึ้น
พื้นดินสูง ใบมีลักษณะคล้ายใบบัว ก้านใบติดที่โคน ใบขอบใบหยักเล็กน้อย ดอกเป็นดอกช่อแบบ
ซี่ร่ม ดอกสีขาว ขนาดเล็ก ติดเมล็ดในผลขนาดจิ๋วซึ่งสามารถงอกขึ้นเป็นต้นใหม่ได้

ประโยชน์

ต้นสด ใช้รักษาแผลไฟไหม้น้ำร้อนลวก

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ทั้งต้น ขับน้ำในกระเพาะปัสสาวะและนิ่วไต

ผักอีเล็ด

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Piper sarmentosum* Roxb.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่นๆ ข่าพลู (ภาคกลาง) สะพลูเถา เฌอกลู (สุรินทร์) นมวา (มลายู) ผักปุนา
ผักปูลิง ผักปูริง ปูลิงนก ผักพลูนก ผักอีเล็ด พลูลิง (ภาคเหนือ)

วงศ์ Piperaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้เถาเลื้อยทอดไปตามพื้นดินเป็นไม้ล้มลุกขนาดเล็กต้นเตี้ย ลำต้นเป็นข้อ มีรากตาม
ข้อ ใบรูปหัวใจลักษณะคล้ายใบพลู สีเขียวเข้ม เห็นเส้นใบชัดเจน ผิวใบไม่เรียบ ใบมีกลิ่นฉุน
เล็กน้อย ต้นและใบมีรสเผ็ดเล็กน้อย ดอกออกตามยอดเป็นช่ออัดแน่น มีดอกย่อยขนาดเล็ก กลีบ
ดอกสีขาว

ประโยชน์

ผล ขับเสมหะ

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

รากและใบ รักษาโรคเบาหวาน

ฝ้าย

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Gossypium herbaceum* L.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่นๆ ฝ้ายไทย ฝ้ายหีบ ฝ้ายขาว

วงศ์ Malvaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็กหรือไม้พุ่ม ใบมีลักษณะคล้ายฝ่ามือมีรอยเว้า 3-4 แห่ง ดอกมีขนาดใหญ่ สีสวยสะดุดตาดอกฝ้ายเปลี่ยนสีได้ เมื่อแรกบานจะเป็นสีเหลือง เมื่อใกล้จะโรยจะเป็นสีชมพู ผลมี 3-4 พู เมื่อแก่จะแตกออกเห็นปุยสีขาวมีเมล็ดเป็นจำนวนมาก

ประโยชน์

-

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ราก ขับน้ำในกระเพาะปัสสาวะ

ลำต้น ขับน้ำในกระเพาะปัสสาวะและน้ำในไต

เมล็ด ขับปัสสาวะและขับน้ำรักษาน้ำไต

ฝิ่นต้น

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Jatropha multifida* L.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่นๆ มะละกอฝรั่ง มะหุ้งแดง (เหนือ)

วงศ์ Euphorbiaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่มหรือไม้ยืนต้นขนาดเล็ก มียางขาว ใบออกที่ปลายยอดเป็นส่วนใหญ่ ใบเดี่ยวขนาดใหญ่ เว้าเป็นร่องแคบๆ 7-11 ร่อง บริเวณซอกใบทั้งสองข้างจะมีขนขึ้นเป็นกระจุก ดอกเป็นช่อ ดอกย่อยดอกสีแดง ผล สีเขียวเป็นปล้องตามยาว 5-6 ปล้องต่อผล ผลสดเมื่อกรีดจะมียางสีขาว ผลสุกจะมีสีเหลือง

ประโยชน์

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ราก แก่ปวดท้อง

ยาง แก่ปวดท้อง

พริกไทย

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Piper nigrum* L.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น ๆ พริกน้อย Pepper

วงศ์ Piperaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เถาเนื้อแข็ง มีรากฝอยตามข้อเพื่อไว้ยึดเกาะ ข้อมีลักษณะโป่งนูน ใบเดี่ยว เรียงสลับกัน รูปไข่ ดอกสีขาวแกมเขียว ออกเป็นช่อยาวตามซอกใบ ดอกย่อยสมบูรณ์เพศขนาดเล็ก ช่อละ 20-30 ดอก ช่อดอกห้อยลงตรงข้ามกับใบ ผลกลมเล็ก จัดเรียงตัวอัดกันแน่นบนก้าน ผลอ่อนสีเขียว เมื่อสุกเปลี่ยนเป็นสีแดง มีกลิ่นหอมและรสเผ็ดร้อน

ประโยชน์

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ผล แก่เจ็บท้อง เสียตท้อง แก่ตกขาว บำรุงเลือด

พินชาด

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Erythrophleum succirubrum* Gagnep.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น ๆ ชาก ชาด

วงศ์ Fabaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ เปลือกสีเทาหรือเทาปนน้ำตาล แตกเป็นช่องตื้น ๆ ขึ้นโดยทั่วไป ตามป่าเบญจพรรณ ป่าแดง ใบประกอบแบบขนนก รีขงสลับ ใบย่อยรูปหอกหรือรูปไข่ ปลายแหลมหูใบมีขน ดอกเป็นดอกช่อ ออกที่ซอกใบหรือปลายกิ่ง ดอกสมบูรณ์เพศ กลีบเลี้ยง 5 ติดกัน สีเขียว กลีบดอก 5 สีเขียวอ่อนหรือขาว ผลเป็นฝักแบน เมล็ด มี 5-10 รูปไข่ สีน้ำตาล

ประโยชน์

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ราก แก้กินของผิด

ลำต้น แก้ไข้หมากไม้

พืลา

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Punica granatum* L.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น ๆ ทับทิม (ทั่วไป) Pomegranate

วงศ์ Punicaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่มขนาดกลางกิ่งเล็ก ๆ มักเปลี่ยนเป็นหนามแหลม ใบเดี่ยวเรียงตรงข้าม รูปวงรีแกมขอบขนาน ใบอ่อนมีสีแดง ดอกเดี่ยว หรือช่อ 2 - 5 ดอก ออกที่ซอกใบและปลายยอด กลีบดอกสีส้มแดง ร่วงง่าย กลีบเลี้ยงหนาแข็ง สีส้ม แกมเหลือง ผลเป็นผลสด รูปกลม เปลือกหนา ภายในมีเมล็ดมาก

ประโยชน์

เปลือก ราก ใช้ถ่ายพยาธิ

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

รากและต้น ขับพยาธิลำไส้

เปลือก แก้กักขาว

ดอก ห้ามเลือด

เมล็ด แก้วโรคลักปิดลักเปิด

มอน

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Morus alba* L.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น ๆ หม่อน Mulberry tree

วงศ์ Moraceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่มหรือไม้ต้นขนาดเล็ก มียางขาว ใบเดี่ยวเรียงสลับ ขอบใบมีซี่หยัก ดอกตัวผู้และดอกตัวเมียอยู่ในต้นเดียวกัน ก้านเกสรตัวเมียมีขน ผลเป็นกลุ่ม

ประโยชน์

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ราก ขับน้ำในกระเพาะปัสสาวะ

ลำต้น แก้ไข้หามกไม้

มะกรูด

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Citrus hystrix* DC.

ชื่อท้องถิ่น

ชื่ออื่นๆ ส้มกรูด ส้มมั่วผี (ภาคใต้) มะหูด (หนองคาย) ส้มมะกรูด (ภาคกลาง)

Leech Lime, Kaffir Lime, Porcupine orange

วงศ์ Rutaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ต้นขนาดกลาง ใบเป็นใบประกอบชนิดลดรูป มีใบย่อย 1 ใบ เรียงสลับ รูปไข่ ก้านใบมีครีบขนาดใหญ่เท่ากับตัวใบ ผิวใบเรียบเป็นมัน ดอกสีขาว ออกเดี่ยวๆ หรือเป็นกระจุก ตามซอกใบและปลายกิ่ง กลีบดอก 4-8 กลีบ รูปรี ร่วงง่าย เมื่อบานเต็มที่ ผลค่อนข้างกลม ผิวขรุขระ เมื่อสุกมีสีเหลือง ภายในมีเมล็ดจำนวนมาก

ประโยชน์

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ราก แก้ไข้หามกไม้มีตุ่ม

ใบ แก้ปวดเมื่อย

เปลือก แก้เคล็ดและฟกช้ำ

มะขาม

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Tamarindus indica</i> L.
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่น ๆ	ตะลุป (ชะบน-นครราชสีมา) ม่องโคลัง (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี) Indian date, Tamarind
วงศ์	Fabaceae

ลักษณะทั่วไป

มะขามเป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงใหญ่ ลำต้นสีน้ำตาลแตกเป็นร่อง กิ่งเหนียวไม่หักง่าย ใบเป็นใบประกอบแบบขนนกชั้นเดียว ใบย่อยมีขนาดเล็ก ปลายใบกลมมน ดอก เป็นดอกช่อ ออกตามกิ่ง บานจากด้านล่างไปด้านบน เมื่อตูมมีกลีบสีแดงหุ้ม 2 กลีบ กลีบเลี้ยงสีเหลือง กลีบดอกแดงเข้มมีลาย ผล เป็นฝักโค้งงอ ฝักอ่อนสีน้ำตาลอมเขียว ฝักแก่สีน้ำตาล

ประโยชน์

ใบ ต้มดื่ม เป็นยาช่วยย่อยและขับปัสสาวะ ขับเหงื่อ แก้หวัด คัดจมูก แก้ผื่นคัน ผื่นคัน เปลือกต้น ต้มกับน้ำปูนใสแก้ท้องเดิน แก้ไข้ ชะล้างบาดแผล เนื้อในฝัก เป็นยาแก้ขับเสมหะ และยาระบายอ่อนๆ เมล็ด คั่วแก้พยาธิไส้เดือน ราก แก้ท้องร่วง

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ต้น ฝนกับน้ำรับประทาน แก้กินแสลง อาหารผิดสำแดง อาหารเป็นพิษ
แก่น แก้วหุ้มมากไม้ อีสุกอัส

มะเขือขึ้น

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Solanum aculeatissimum</i> Jacq.
ชื่อพ้อง	<i>S. xanthocarpum</i> Schrad. & H. Wendl.
ชื่ออื่น ๆ	มะเขือเปราะ มะเขือแจ้ มะเขือดำ (ภาคเหนือ) มะเขือแจ้ดิน (เชียงใหม่) มังคิเก้ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) เขือเพา (นครศรีธรรมราช) Cockroac berry
วงศ์	Solanaceae

ลักษณะทั่วไป

เป็นไม้พุ่มขนาดย่อม ต้น ใบและกิ่งก้านมีหนามแหลม ใบ เป็นใบเดี่ยวเรียงสลับ รูปไข่ ขอบใบเว้าตื้นๆ ตามใบมีหนาม และมีขนอ่อนนุ่ม ดอก เป็นดอกเดี่ยว กลีบเลี้ยงสีเขียว 5 กลีบ มีหนามตามบริเวณกลีบเลี้ยง กลีบดอก 5 กลีบ สีม่วง เกสรตัวผู้เด่น สีเหลืองสด ผล เป็นผลสด เปลือกหนา เมื่อยังดิบเปลือกเป็นสีเขียว มีลาย เมื่อแก่เปลี่ยนเป็นสีเหลือง ภายในมีเมล็ดมาก

ประโยชน์

ผล เป็นยาแก้เสมหะ แก้น้ำลายเหนียว

ราก เป็นยากระทุ้งพิษ แก้ไอ ขับเสมหะ แก้น้ำลายเหนียว แก้ไข้สันนิบาต

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ราก แก้เส้นเอ็น

มะตูม

ชื่อพฤกษศาสตร์

Aegle marmelos (L.) Corr. ex. Roxb..

ชื่อท้องถิ่น

-

ชื่ออื่นๆ

กะทันดาเถร ตุ่มตัง ตูม (ปัตตานี) พะโนงค์ (เขมร) มะปิ่น (ภาคเหนือ)
มะปี่สำ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) Beal fruit tree, Bengal quince, Bilak

วงศ์

Rutaceae

ลักษณะทั่วไป

เป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก โคนต้นและกิ่งก้านมีหนาม ใบเป็นใบประกอบ เรียงสลับ มีใบย่อย 3 ใบ หลังใบสีเขียวเข้ม เป็นมัน ท้องใบสีขาว ดอก เป็นดอกช่อ มีขนาดดอกเล็ก ออกตามกิ่ง สีขาวอมเขียวหรือสีเหลืองอ่อน กลีบดอก 5 กลีบ เกสรตัวผู้มาก มีกลิ่นหอม ผล รูปไข่ถึงค่อนข้างกลม เปลือกแข็งสีเขียวอ่อน ภายในมีเนื้อสีส้มลักษณะเป็นยางเหนียว

ประโยชน์

ใบ คั้นน้ำกินแก้หวัด หลอดลมอักเสบ เยื่อตาอักเสบ เปลือก รากและลำต้น แก้ไข้จับสั่น ขับลม ผลอ่อน หั่นตากปรุงเป็นยาแก้ธาตุพิการ ผลดิบ เป็นยาฝาดสมาน รักษาโรคกระเพาะ ท้องเสีย แก้บิด ผลสุก รับประทานเป็นยาช่วยย่อยอาหาร ยาระบาย

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ผลอ่อน แก้ท้องอืด จุกเสียด

แก่น รักษาอัมพฤกษ์ อัมพาต

มะนาว

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Citrus aurantifolia</i> (Christm) Swingle
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่น ๆ	โกรยชะมำ (เขมร) ปะนอเกล มะนอเกล มะเนาต์เล (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) ปะโหน่งกลยาน (กะเหรี่ยง-กาญจนบุรี) ส้มมะนาว Common lime
วงศ์	Rutaceae
ลักษณะทั่วไป	เป็นไม้พุ่มขนาดใหญ่ หรือไม้ยืนต้นขนาดเล็ก ใบหนาแข็งสีเขียวสด ดอกสีขาว ผลกลมใบ และผิวผลมีน้ำมัน น้ำในลูกมีรสเปรี้ยวจัด
ประโยชน์	น้ำคั้นจากผล แก้เลือดออกตามไรฟัน ประุงเป็นยากัดเสมหะ แก้ไอ ราก เป็นยาถอนพิษ สำแดง แก้ไข้ เมล็ด คั่วเป็นยากวาดแก้ซางเด็ก
ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี	ราก แก้ไข้ แก้ไข้หนักไม้ ออกตุ่ม แก้กินของผิด รักษาโรคผิวหนัง ทวาร แก้เจ็บ เสียดท้อง

มะม่วง

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Mangifera indica</i> L.
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่น ๆ	มะม่วงบ้าน มะม่วงสวน หมากม่วง (อีสาน) โคกและ (ละว้า- สะเคาะ) ลำ เคาะลำ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน) สะวาย หมักโม่ง (ภาคเหนือ)
วงศ์	Anacardiaceae
ลักษณะทั่วไป	

มะม่วงเป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง ใบเดี่ยวสีเขียว ยาวหนา ขอบใบเรียบ ฐานใบมน ปลาย
ใบแหลม ดอก เป็นช่อ ดอกช่อสีขาวและสีม่วง ทั้งดอกตัวผู้และดอกสมบูรณ์เพศอยู่ในช่อเดียวกัน
ดอกย่อยขนาดเล็ก กลีบเลี้ยง 4-5 กลีบ กลีบดอก 4-5 กลีบ ดอกมีกลิ่นหอม ดอกออกช่วงเดือน
ธันวาคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ ช่วงฤดูร้อนจะติดผล ผล ลูกดิบสีเขียว เมื่อสุกเปลี่ยนเป็นสีเหลือง
หรือเหลืองส้ม มีเมล็ดภายใน 1 เมล็ด

ประโยชน์ทางยา

ใบ เฝาะเอาควินสูตร รักษาโรคเกี่ยวกับคอ หรือไอ ยางจากผลและต้น ผสมน้ำส้มหรือน้ำมันทาแก้คัน แก้โรคผิวหนัง ดอก เปลือกและเนื้อในเมล็ด เป็นยาแก้ท้องร่วง แก้บิด อาเจียน ผลสุก รับประทานเป็นยาระบายอ่อนๆ ขับปัสสาวะ

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

เปลือก แก้ท้องร่วงอย่างแรง

แก่น แก้อัมพาต

มะหาด

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Artocarpus lakoocha</i> Roxb.
ชื่อท้องถิ่น	<i>A. lacucha</i> Roxb.
ชื่ออื่นๆ	หาด กาแย ตาแป (นราธิวาส) หาดหนู (เหนือ)
วงศ์	Moraceae

ลักษณะทั่วไป

เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ทรงพุ่มแผ่กว้าง ลำต้นตั้ง กิ่งอ่อนมักปกคลุมด้วยขน มียางไหลซึม ใบเดี่ยวเรียงสลับ รูปขอบขนานหรือรูปวงรี โคนใบเว้ามน ใบอ่อนมีขน หลังใบเป็นมันสีเขียวเข้ม ท้องใบสาก ดอกออกเป็นช่อดอกช่อค่อนข้างกลม ออกที่ซอกใบ มีสีเหลือง ผลกลมขนาดใหญ่ เปลือกนอกมีผิวขรุขระ

ประโยชน์

แก่น ใช้ปรุงเป็นยาแก้ไข้ แก้หอบ หืด เสมหะพิการ ปวดหัดใช้ขับพยาธิตัวติด

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ลำต้น รักษาอัมพฤต อัมพาต

แก่น รักษาโรคกระเพาะ รักษาอาการโรค

มันปลา

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Fagraea fragrans</i> Roxb.
ชื่อท้องถิ่น	-
ชื่ออื่นๆ	กันเกรา
วงศ์	Gentianaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้น ขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ เปลือกสีน้ำตาลเข้ม แตกเป็นร่องลึกไม่เป็นระเบียบ ใบ เดี่ยวออกตรงกันข้าม แผ่นใบรูปมน ปลายใบแหลมหรือยาวเรียว ฐานใบแหลม โคน

มน ดอก เริ่มบานสีขาว แล้วเปลี่ยนเป็นสีเหลือง กลิ่นหอม ผลกลมเล็ก สีส้มแล้วเปลี่ยนไปเป็นสีแดงเลือนตกเมื่อแก่เต็มที่ มีเมล็ดขนาดเล็กเป็น จำนวนมาก
ประโยชน์

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี
แก่น รักษาโรคดีซ่าน

ไมยราบ

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Mimosa pudica* L.
ชื่อพ้อง -
ชื่ออื่น ๆ กระเทียมยอด หนามหญ้าราบ กระหับ ก้านทอง (นครศรีธรรมราช)
ระงับ (ภาคกลาง) หงับพระพาย หญ้าจียอบ หญ้าป็นยอด
วงศ์ Fabaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุกฤดูเดียวหรือหลายฤดู กิ่งก้านเลื้อย ทอดแผ่ไปตามพื้นดิน ลำต้นสีเขียวแกมม่วงหรือสีม่วงแดง มีขนละเอียดและหนามโค้งงอ ใบ ประกอบแบบขนนกสองชั้น เรียงสลับ ไรต่อ การสัมผัส ใบ รูปรีหรือรูปไข่ ผิวใบด้านบนสีเขียว ด้านล่างสีม่วงแกมน้ำตาล มีขนปกคลุม ดอกช่อ รูปทรงกลม ออกที่ซอกใบ กลีบดอกสีชมพู ผล เป็นฝักแบน เป็นข้อ ๆ อยู่รวมกันเป็นข้อ เมื่อสุกสีดำ เมื่อแก่จะแตกและตกตามดิน

ประโยชน์

ทั้งต้น ใช้เป็นยาขับปัสสาวะ ราก แก้อา ขั้วเสมหะ แก้กิด ขั้วปัสสาวะ รักษาโรคปวดท้องเวลามีประจำเดือน

ต้น ขั้วปัสสาวะ แก้กางเดินปัสสาวะอักเสบ ขั้วระดูขาว ขั้วโลหิต ใบ แก้อาเริ่ม งูสวัด โรคพุพอง ไฟลามป่า

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ราก ต้มรับประทานแก้โรคตกขาว โลหิตจาง รักษาฝี แก้กิดเลือด รักษาเบาหวาน
เปลือกราก ต้น แก้อัมพฤกษ์ อัมพาต

ขอ

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Morinda citrifolia</i> L.
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่น ๆ	มะตาเลื้อย (ภาคเหนือ) ยอบ้าน (ภาคกลาง) แยใหญ่ (กะเหรี่ยง-แม่ฮ่องสอน)
วงศ์	Rubiaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้นขอเป็นไม้ยืนต้นขนาดเล็ก ใบเป็นใบเดี่ยวออกตรงข้ามเป็นรูปวงรี ใบใหญ่หนาสีเขียวเข้มเป็นมัน ขอบเป็นคลื่น ดอก สีขาว ออกเป็นกระจุกตามซอกใบฐานดอกอัดกันแน่นเป็นรูปวงกลม ผลเป็นผลรวมรูปกลมรีมีตาเป็นปุ่มโดยรอบผล ลูกอ่อนสีเขียวสด เปลี่ยนเป็นสีขาวนวลเมื่อสุก มีกลิ่นเหม็นภายในมีเมล็ดสีดำจำนวนมาก

ประโยชน์

ราก เป็นยาระบาย ใบ แก้ท้องร่วง ม้าเหา แก้โรคเก๊าท์ ขับประจำเดือน แก้ไข้ แก้จุกเสียด แก้ไอ แก้คลื่นเหียน แก้บิด ผลอ่อน แก้อาเจียน ผลสุก ขับเลือดสตรี ขับลมในลำไส้

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ผล บำรุงเลือด แก้ตกขาว
แก่น แช่น้ำรับประทานแก้ดีซ่าน

ย่านาง

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Tiliacora triandra</i> (Colebr.) Diels
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่น ๆ	เถาย่านาง เถาว์ลัยเขียว เถาเขียว หญ้าภคินี (ภาคกลาง) จ้อยนาง ยาดนาง (สุราษฎร์ธานี) (เชียงใหม่)
วงศ์	Menispermaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพันธุ์ไม้เลื้อยซึ่งจะเลื้อยไปตามพื้นหรือยึดเกาะกับต้นไม้ ใบเป็นใบเดี่ยว รูปไข่แกมใบหอก สีเขียวเข้ม ขอบใบเรียบ ออกติดกับลำต้น เรียงสลับ ดอกเป็นช่อขนาดเล็ก ไม่มีกลีบดอก ออกตามซอกใบ เถา แยกเพศอยู่คนละต้น ผล เป็นผลกลุ่ม รูปร่างกลมรีขนาดเล็ก สีเขียว เมื่อแก่กลายเป็นสีแดงและกลายเป็นสีดำเมล็ดรูปเกือบกลม

ประโยชน์

ราก แก้ไข้ เช่น ไข้ฮักฮัก ไข้ผัดสำแดง

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ราก แก้ว ไข่ แก้วดำเหลือง ไข่ฮีสกฮีส แก้วกั๊ดแก้วผลเปื่อยเรื้อรังและแผลสด แก้ว
อาการปวดเมื่อย ยาล้อมลูกในหญิงตั้งครรภ์ บำรุงครรภ์แม่ลูกอ่อน หญิงตั้งครรภ์
ท้องได้รับบาดเจ็บ แก้วกามโรค

ราก, ลำต้น แก้วท้องเสีย แก้วกินแสลง อาหารผิดสำแดง อาหารเป็นพิษ
ทั้งต้น แก้วชัก

ย่านางแดง

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Bauhinia strychnifolia* Craib

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น ๆ ชยัน เครือชยัน สยาน (ภาคเหนือ) ย่านางแดง

วงศ์ Fabaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้เถาขนาดใหญ่ ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกเรียงสลับ ขอบใบเรียบเป็นคลื่นเล็กน้อย
ปลายใบแหลม โคนใบโค้งมน ก้านใบสั้น ใบเหมือนใบย่านาง ดอก ออกตามเถา เป็นดอกช่อ
สีแดงผล เป็นฝักแบนยาว รูปทรงสี่เหลี่ยม ขอบมน ก้านแหลม 1 ข้าง ภายในมีเมล็ดสีดำขนาด
เล็ก 3-4 เมล็ด ฝักแก่สีน้ำตาล

ประโยชน์

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ราก แก้วออกตุ่ม ไข่ดำเหลือง ไข่หมากไม้ แก้วกินของผิด รักษาโรคกระเพาะ แก้วกั๊ด
แก้วอมพฤกษารับประทานกับน้ำมะพร้าวอ่อนแก้แพ้ท้อง แก้วฝันทองเปื่อยเรื้อรัง

แก่น แก้วผิดสำแดง

ทั้งต้น หญิงตั้งครรภ์ท้องได้รับบาดเจ็บ

ลกคก

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Polyalthia debilis</i> (Pierre) Finet & Gagnep.
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่น ๆ	กล้วยเต่า
วงศ์	Annonaceae
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์	
ประโยชน์	

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี
ยาขับน้ำนม

ลำดวน

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Melodorum fruticosum</i> Lour.
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่น ๆ	หอมนวล
วงศ์	Annonaceae
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์	

เป็นไม้ยืนต้นขนาดขนาดเล็กถึงปานกลาง ทรงพุ่ม ลำต้นเรียบ ตรงแตกกิ่งและใบจำนวนมาก ใบเป็นใบเดี่ยว ใบรูปรีแกมขอบขนานกว้าง โคนใบมน ปลายใบแหลม ขอบใบเป็นคลื่นเล็กน้อย หลังใบสีเขียวเข้มเป็นมัน ดอกเป็นดอกเดี่ยว ดอกเป็นดอกเดี่ยวสีเหลืองนวลออกตามซอกใบใกล้ปลายกิ่ง มี 2 ชั้น ชั้นละ 3 กลีบสลับกัน ดอกสีเหลือง กลิ่นหอม สีเขียวอ่อนแล้วเปลี่ยนเป็นสีเหลืองนวลเมื่อแก่ ผลเป็นผลสด แบบผลกลุ่ม สีเขียวอ่อน ผลแก่สีม่วงดำเนื้อและเมล็ดสีน้ำตาล กลม ผิวเรียบ

ประโยชน์

ดอก ใช้ผสมยาหอมแก้ไอ แก้ลม บำรุงธาตุ
ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี
ราก แก้ไข้

ลั่นฟ้า

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Oroxylum indicum</i> (L.) Kurz
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่น ๆ	เพกา (ทั่วไป) มะลิดไม้ มะลื่นไม้ ลิดไม้ (ภาคเหนือ) ลั่นฟ้า หมากลั่นก้าง หมากลั่นข้าง
วงศ์	Bignoniaceae
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์	

เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลาง เปลือกเรียบ แตกกิ่งก้านบนยอดสูง ใบขนาดใหญ่เป็นใบประกอบแบบขนนก 3 ชั้น อยู่ที่ปลายกิ่ง ใบย่อยกลมมนรูปไข่ ปลายใบแหลม ดอกออกเป็นช่อใหญ่ตรงยอด ดอกย่อยมีสีม่วงอมแดง ถึงน้ำตาลคล้ำ ผลออกเป็นฝักแบนยาวคล้ายดาบ ปลายฝักแหลม ตรงกลางขอบมีรอยโป่งเล็กน้อย เมื่อผลแก่ จะแตกด้านข้าง ภายในมีเมล็ดมาก เมล็ดแบนบางมีเยื่อบาง ๆ หุ้มโดยรอบ

ประโยชน์

เปลือกต้น ใช้เป็นยาฝาดผดผามาน รักษาแผลเลือดให้ปกติขับลมในลำไส้ แก้ก้องร่ง แก้กิด ขับเสมหะ บำรุงโลหิต เมล็ด ต้มเป็นเครื่องดื่มแก้กระหาย แก้ก้อนใน
ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี
แก่น แก่เหน็บชา ตีข่าน ขับน้ำในกระเพาะปัสสาวะ ขับน้ำในไต
ราก รักษาฝี

เล็บแมว

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Ziziphus oenoplia</i> (L.) Mill.
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่น ๆ	พุทราขอ (ทั่วไป) เล็ดเหยี่ยว เล็บเหยี่ยว (ภาคกลาง) หนามเล็บเหยี่ยว หมากหนาม สั้งคัน แสงคำ
วงศ์	Rhamnaceae
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์	

เป็นไม้พุ่มรอเลื้อยขนาดเล็ก กิ่งอ่อนสีน้ำตาลมีขน มีหนาม ที่ข้อ 2 อัน ใช้หนามที่โค้งเกี่ยว ปีนป่ายต้นพืชข้างเคียงขึ้นที่สูง ใบเดี่ยว เรียงสลับระนาบเดียว ใบรูปไข่ ฐานไม่เท่ากัน ปลายใบมนหรือแหลม ขอบใบเรียบ ผิวใบเรียบ มี โคนก้านใบมีหูใบเปลี่ยนไปเป็นหนาม ดอกเป็นดอกช่อออกที่ซอกใบ กลีบเลี้ยง 5 กลีบ กลีบดอก 5 กลีบ ผลสดขนาดเล็กรูปกลม ผิวเรียบ ไม่ค่อยมีเนื้อ ภายในมีเมล็ดแข็ง 1 เมล็ด ผลอ่อนสีเขียว ผลแก่จัดสีดำ

ประโยชน์

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

เปลือก รักษาฝี แก่น แก่โรคไต ราก แก้ไข้หมากไม้ รักษาฝี แก้ท้องเสีย ริดสีดวงทวาร หนัก แก่โรคกระเพาะอาหาร อาหารผิดสำแดง แก่อัมพฤกษ์อัมพาต แก้ไข้ฮุกฮูไส นัวไต บำรุงเลือด บำรุงน้ำนมในหญิงหลังคลอด

ส้มอ

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Terminalia chebula</i> Retz. var. <i>chebula</i>
ชื่อท้องถิ่น	-
ชื่ออื่น ๆ	สมออัพยา (ภาคกลาง) หมากเนาะ มาเน่
วงศ์	Combretaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงใหญ่ ลำต้นตรง ใบเดี่ยวเรียงตรงข้าม หรือเยื้องเล็กน้อยรูปร่างกลมรีขนาดใหญ่ ปลายแหลมเล็ก ๆ เนื้อใบหนา ก้านใบยาว ใบอ่อนมีขนสั้น ๆ สีน้ำตาลอ่อน ดอกออกเป็นช่อ ช่อใหญ่จะมีหลายช่อเล็ก ห้อยลง หรือตั้งขึ้น สีขาวหรือสีเหลืองอ่อน กลิ่นหอม ผลเป็นผลสด รูปร่างกลมรีคล้ายรูปกระสวย มีเหลี่ยมมน ๆ 5-6 เหลี่ยม สีเขียวอมเหลือง เมื่อแห้งเป็นสีดำ เมล็ดแข็ง รูปกระสวย มีเมล็ดเดียว

ประโยชน์

ดอก แก้บิด ผล แก้ไข้ ขับเสมหะ เป็นยาระบาย แก้ท้องขึ้นท้องเฟ้อ แก้บิด

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ราก แก้ไข้
ผล แก้เจ็บท้อง เสียท้อง
เมล็ด แก้กินของผิด

ส้มังเครือ

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Quisqualis indica</i> L.
ชื่อท้องถิ่น	-
ชื่ออื่น ๆ	จะมั่ง จ้ามั่ง มะจิมั่ง (ภาคเหนือ) เล็บมือนาง (ภาคกลาง) Rangoon Creeper, Drunken Sailor
วงศ์	Combretaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้เถาเลื้อย ลำต้นและกิ่งอ่อนมีขนสีน้ำตาลอมเทา ต้นแก่มีกิ่งที่เปลี่ยนสภาพคล้ายหนาม ใบเดี่ยว ออกตรงข้ามรูปรี หรือรูปรีแกมรูปขอบขนาน ท้องใบมีขนมาก โคนใบหยักเว้าเล็กน้อย ดอก ออกเป็นช่อห้อยตามซอกใบ และปลายกิ่ง กลีบเลี้ยงเป็นหลอดยาวสีเขียว กลีบดอกติดกันเป็นหลอด มี 5 กลีบ แรกบานมีสีขาว เมื่อแก่เป็นสีชมพูและแดงเข้ม ดอกทยอยบานครั้งละ 3-6 ดอก บานนาน 3-4 วัน ผลเป็นผลแห้ง รูปกระสวย มีเปลือกแข็งสีน้ำตาลเข้ม มีสันตามยาว 5 สัน

ประโยชน์

เมล็ด ถ่ายพยาธิไส้เดือน และพยาธิเส้นด้าย

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ลำต้น แก้ไข้อยู่ไฟ

สมิงตัน

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Carallia brachiata* (Lour.) Merr.

ชื่อท้องถิ่น *C. integririma* DC.

ชื่ออื่น ๆ กวางลำนัว วงคต องคต (ลำปาง) ชิงพร้าว เชียงพร้าว สันพร้านางแอ
เลียงพร้านางแอ (ภาคกลาง) สี่พันนางแอ บงมั่ง โองมั่ง (ภาคเหนือ)

วงศ์ Rhizophoraceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นต้นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ผิวขรุขระ สีน้ำตาล ใบเดี่ยวออกตรงข้าม รูปวงรีกว้างปลายมน หลังใบสีเขียวเข้ม ท้องใบสีอ่อนกว่าและมีจุดสีด่างกระจาย ผิวเรียบ ขอบใบเรียบ ดอกออกเป็นช่อ เรียงตัวแน่นเป็นช่อกลม ดอกย่อยจำนวนมาก กลีบดอกขนาดเล็ก สีเหลืองอ่อน คล้ายดอกกันเกราแต่ช่อเล็กกว่าผล กลมเล็กลักษณะคล้ายผลเม็ก ขนาดประมาณลูกหว้า อ่อนสีเขียวผลสุกสีดำ รับประทานได้

ประโยชน์

เปลือกต้น แก้ไข้ ร้อนใน กระหายน้ำ

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ลำต้น แก้ไข้อยู่ไฟ ไช้มาลาเรีย

สะแบง

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Dipterocarpus intricatus</i> Dyer
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่น ๆ	กราด ชาด (อีสาน) ชะแบง ตะแบง สะแบง (สุรินทร์) ตาด ยางกราด (ทั่วไป) ลาง เหียงกราด เหียงน้ำมัน
วงศ์	Dipterocarpaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ยืนต้นขนาดกลาง ถึงขนาดใหญ่ ผลัดใบ ลำต้นเปลาตรง เปลือกแตกเป็นสะเก็ดสีน้ำตาลเข้ม เป็นร่องตามยาวของลำต้น เรือนยอดกลมทึบ ใบรูปไข่ ใบหนา มีขนสีเทา โคนใบเป็นรูปหัวใจ ดอกสีชมพูออกเป็นช่อ ตามซอกใบปลายกิ่ง กลีบดอก 5 กลีบ โคนดอกติดกันเป็นหลอด ผลกลมมีครีบตามยาว ปีกยาว 2 ปีก เมื่อผลร่วงปีกจะหมุนควงไปตกไกล ๆ ในต้นมีน้ำมันยางประโยชน์

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ราก รักษาโรคกระเพาะ รักษาฝี
กิ่งอ่อน แก้ก้องเสีย

สามปีบเหี่ยว

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Gomphrena globosa</i> L.
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่น ๆ	กะล่อม ตะล่อม ดอกสามเดือน บานไม่รู้โรย (ภาคกลาง) Bachelor's button, Globe amaranth
วงศ์	Amaranthaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ล้มลุกพุ่มเตี้ย ลำต้นเป็นข้อ ๆ บริเวณข้อมักมีสีแดงอมม่วง กิ่ง ก้านและใบมีขนปกคลุม ใบเดี่ยวออกตรงข้าม สลับตามข้อต้น ใบรูปไข่ยาวเรียว ปลายใบอาจแหลมหรือมน ขอบใบเรียบ ดอกออกเป็นช่อ ลักษณะเป็นกระจุกกลม มีกลีบแข็งสั้นรวมกันเป็นพุ่ม มีหลายสีเช่นสีแดง สีชมพู สีขาว ก้านดอกยาว ผลแห้งแตกเมล็ดเป็นรูปไข่สีดำประโยชน์

ทั้งต้นและราก ต้มน้ำดื่มแก้ร้อนใน น้่ว ตกขาว

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ราก ขับน้ำในกระเพาะปัสสาวะ

สีเสียด

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Pentace burmanica</i> Kurz.
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่นๆ	สีเสียดเปลือก สีเสียดอัม Burmese mahogany
วงศ์	Tiliaceae
ลักษณะทางพฤกษศาสตร์	

เป็นไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ลำต้นตรง เปลือกในมีเส้นใยหยาบสีน้ำตาลแดง เนื้อไม้มีสีแดงเข้ม ใบหนา ใบเดี่ยวเรียงสลับ รูปไข่หรือรูปขอบขนานแกมรูปหอก ดอก ออกเป็นช่อตามปลายกิ่ง ดอกสีขาว มี 5 กลีบ ผล เป็นรูปกระสวยปลายตัด มีครีบบางๆ ตามยาว 4 ครีบ

ประโยชน์

เปลือก แก่ท้องเสีย

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

เปลือก รักษาอาการท้องเสีย

เสี้ยวน้อย

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Phyllanthus taxodiifolius</i> Beille
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่นๆ	ไคร้หางนาค (ภาคกลาง) เสี้ยวน้ำ ตะไคร้หางสิงห์ เสี้ยวเสี้ยวน้อย (อีสาน) เสี้ยวเล็ก
วงศ์	Euphorbiaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่มขนาดกลาง ใบเดี่ยว เรียงสลับ ใบรูปขอบขนาน ดอกช่อ ออกตามซอกใบ กลีบสีขาว แยกเพศ ผล เป็นผลสดรูปกลม

ประโยชน์

ทั้งต้น ขับปัสสาวะ

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ต้น แขน้ำรับประทานแก้ไข้

ต้นและราก แก่ตกขาว แก่ริดสีดวงจมูก

แก่นและราก แก่โรคประดง

หญ้ายาคัดมอน

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Sida rhombifolia</i> L.
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่น ๆ	ขัดมอน คัดมอน (ภาคกลาง) หญ้าขัด (เชียงใหม่) หญ้ายุ่งปัดแม่ม่าย Paddy's lucrene, Queensland hemp
วงศ์	Malvaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ล้มลุกขนาดเล็ก ใบเป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูนแกมขนาน ขอบใบหยักฟันเลื่อยแกมซี่ฟันดอก เป็นดอกเดี่ยวหรือเป็นกระจุก 2-3 ดอก ออกที่ซอกใบ กลีบดอก สีเหลืองสด ผล เป็นผลแห้งแตกได้ที่ปลาย

ประโยชน์

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ทั้งต้น รักษาโรคทางเพศสัมพันธ์

หญ้าหนวดแมว

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Orthosiphon aristatus</i> (Blume) Miq.
ชื่อพ้อง	<i>O. grandiflorus</i> Bold.
ชื่ออื่น ๆ	บางรักป่า พยับเมฆ อีตู่ตง
วงศ์	Labiatae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก ลำต้นเป็นสี่เหลี่ยม ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปวงรีปลายแหลม หรือใบหอก ขอบใบหยักคล้ายฟันเลื่อย ใบมีสีเขียวเข้ม ดอกเป็นดอกช่อออกที่ปลายยอด ช่อดอกเป็นชั้น ๆ คล้ายฉัตร ดอกสีขาวหรือม่วง กลีบดอกติดกันเป็นหลอดที่โคนกลีบ ตอนปลายกลีบแยกเป็น 2 ปาก เกสรตัวผู้ยื่นยาวออกมาจากดอกมาก ดอกคล้ายหนวดแมว ผลเป็นผลแห้ง ไม่แตก ขนาดเล็ก สีดำ

ประโยชน์

ใบ ต้มขับปัสสาวะ

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ราก รักษาหัวใจ

หนามปลาตุก

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Canthium berberidifolium* Geddes.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น ๆ เจริญдук

วงศ์ Rubiaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ต้น เป็นไม้พุ่มขนาดกิ่งเอนสู่ ตามลำต้นมีหนาม ใบ ใบเดี่ยวออกสลับ รูปไข่ ปลายแหลม สีเขียวอ่อน ดอก สีขาว ออกเป็นช่อที่ปลายกิ่ง ผล อ่อนสีเขียว แก่สีน้ำตาลดำ ผลแก่แตกได้

ประโยชน์

-

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ราก แก้กางหนองในเด็ก

หญ้าแห้วหมู

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Cyperus rotundus* L.

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น ๆ หญ้าขนหมู Nut grass

วงศ์ Cyperaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นพืชล้มลุกจำพวกวัชพืช ขึ้นในที่ลุ่ม มีหัวใต้ดินขนาดเล็ก แข็ง ลำต้นเป็นสามเหลี่ยม ใบยาวเรียวแหลม ออกจากส่วนฐาน ใบมีสีเขียวเข้ม ดอก ออกเป็นช่อ สีน้ำตาลแดง ดอกย่อยมี 4 กลีบ สีเขียว ผลรูปรางรี หรือรูปไข่ เมล็ด มีขนาดเล็ก เรียวรี ผิวเรียบ

ประโยชน์

หัวใต้ดิน ใช้ขับเหงื่อ ขับปัสสาวะ ขับลม แก้ปวดท้อง แก้บิด

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

หัว ขับน้ำในกระเพาะปัสสาวะและน้ำในไต แก้ดีซ่าน

ทั้งต้น ขับน้ำในกระเพาะปัสสาวะและน้ำในไต ขับน้ำในไต แก้ไข้ เจริญอาหาร

หมักนัต

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Ananus comosus</i> (L.) Merr.
ชื่อพ้อง	<i>A. sativus</i> Schult.
ชื่ออื่น ๆ	สับปะรด (ภาคกลาง) ขนุนทอง ยานัต (ภาคใต้) pineapple
วงศ์	Bromeliaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ล้มลุกอายุหลายปี ลำต้นสั้นและแข็ง ใบเดี่ยว ไม่มีก้านใบ เรียงสลับรอบลำต้น รูปรีใบเรียวยาว ปลายแหลม ดอกออกเป็นช่อขนาดใหญ่ ออกจากกลางลำต้น มีดอกย่อยจำนวนมาก

ใบเรียวยาว ปลายแหลม ดอกออกเป็นช่อสี ช่อดอกมีก้านยาว ผลเป็นผลรวมรูปรีเป็นรูปไข่หรือทรงกระบอก มีตาขอบผล มีใบเป็นกระจุกที่ปลายผล

ประโยชน์

น้ำคั้นจากผล แก้วผลเป็นหนอง ช่วยย่อย แก้อท้องผูก ขับปัสสาวะ ขับระดูขาว

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

รากและเหง้า รักษาฝีช้ำ ขับปัสสาวะ รักษาฝี รักษาแก้มโรค หนองใน แก้กษาว

หมักสีดา

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Psidium guajava</i> L.
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่น ๆ	ฝรั่ง (ภาคกลาง) มะก้วย มะก้วยกา มะกา (ภาคเหนือ) สีดา (อีสาน) ชมพู่ (ภาคใต้) Guava
วงศ์	Myrtaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่มขนาดกลาง มีกิ่งเหนียว แตกกิ่งก้านสาขามาก ใบหนาและแข็ง ใบเดี่ยวออกตรงข้าม ใบรูปวงรี โคนใบและปลายใบมน หลังใบมีขนปกคลุม ท้องใบจะหยาบเห็นเส้นใบเป็นชัดเจน ใบมีสีเขียวอมเทา ใบอ่อนพับติดกันมีขนสีขาวอ่อนนุ่มปกคลุม ดอก ออกเป็นช่อ บริเวณปลายยอดและกิ่ง ดอกขนาดปานกลาง กลีบดอกสีขาว มีเกสรตัวผู้มาก ยื่นพ้นจากดอกลักษณะคล้ายพู่สีขาว ผลดิบมีสีเขียว เมื่อสุกมีสีเขียวปนเหลือง หรือ สีส้มออกขาว เนื้อในสีขาว ภายในมีเมล็ดมาก เมล็ดมีขนาดเล็ก สีนํ้าตาลอ่อน

ประโยชน์

ผลดิบและใบ มีรสฝาด ใช้เป็นยาฝาดสมาน แก้อท้องเสีย ผลสุก เป็นยาระบาย

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ลำต้น รักษาโรคตับ

ราก แก้ก้องเสีย

หมักหุ้งผู้

ชื่อพฤกษศาสตร์

Carica papaya L.

ชื่อพ้อง

-

ชื่ออื่น ๆ

มะละกอ (ทั่วไป) มะก้วยเทศ (ภาคเหนือ) ลอกอ หมากขางพอ

Papaya

วงศ์

Caricaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ต้นเนื้ออ่อน ลำต้นกลวง ใบออกที่บริเวณยอด ตามลำต้นมีรอยที่เกิดจากการหลุดของใบ อาจพบมีแตกกิ่งย่อยบ้าง ทุกส่วนมียางสีขาว ใบ เป็นใบเดี่ยวเรียงสลับเวียนอยู่ที่บริเวณปลายยอด ก้านใบยาวกลวง รูปใบมีลักษณะหยักลึก เข้าหากลางใบ 7-11 หยัก ดอกแยกเพศอยู่คนละต้น ดอกตัวผู้มีลักษณะเป็นสายยาว ดอกสีขาวหรือเหลืองอ่อน ผล มีหลายขนาดและรูปร่าง ลักษณะยาวรี ปลายแหลม ผลดิบเปลือกสีเขียว เนื้อสีขาว เมื่อสุกเปลือกจะเปลี่ยนเป็นสีเหลือง เนื้อในสีแดงหรือเหลือง ภายในมีเมล็ดสีดำ เป็นจำนวนมาก มีเมือกใสมัน

ประโยชน์

ยางมะละกอ มีเอนไซม์ papain เป็นยาช่วยย่อยอาหาร

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ราก รักษาการโรค ขับนิ่วไต แก้ไข้เหือด ฝนทาบริเวณที่เป็นงูสวัด

หมากแข้ง

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Solanum torvum</i> Sw.
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่นๆ	มะเขือพวง (ภาคกลาง) มะเขือละคร มะแคว้งกุลา มะแคว้งกล้วย (ภาคเหนือ) มะแคว้งช้าง Devil's fig

วงศ์ Solanaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่มขนาดเล็กถึงกลาง อายุหลายปี เปลือกหนา เหนียว มีหนามตามลำต้น ใบเดี่ยว เรียงสลับ ฐานใบไม่เท่ากัน ใบรูปขอบขนาน ขอบใบเป็นรอยหยัก เนื้อใบมีลักษณะอ่อนนุ่ม ดอกเป็นดอกช่อ ออกบริเวณปลายกิ่ง ดอกย่อยขนาดเล็ก กลีบดอกติดกันเป็นหลอด ดอกสีขาวหรือม่วง เกสรสีเหลืองสด ผล ขนาดเล็ก ติดผลเป็นช่อ รูปร่างกลม เปลือกหนาแข็ง เมื่ออ่อนสีเขียว เมื่อแก่จัดจะเปลี่ยนเป็นสีเหลือง ภายในมีเมล็ดขนาดเล็ก จำนวนมาก

ประโยชน์

ทั้งต้น ใบ และผล แก้ฟกช้ำ ไข้เป็นเลือด ราก รักษาสนเท้าแตก เมล็ดเผาสดรมควัน แก้ปวดฟัน ใบสดใช้ห้ามเลือด พอกฝีหนอง

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ลำต้น ขับปัสสาวะ ขับเสมหะ

ใบ ห้ามเลือด

ผล แก้ไอ ขับเสมหะ

ราก แก้ไข้ พอกเท้าที่แตกเป็นแผล

หมากทัน

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Ziziphus mauritiana</i> Lam.
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่นๆ	พุทรา (ทั่วไป) มะดัน มะท้อ มะดันหลวง มะดันตัน (ภาคเหนือ) หมากทัน (อีสาน)

วงศ์ Rhamnaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้พุ่มเตี้ยถึงไม้ยืนต้นขนาดเล็ก เปลือกลำต้นมีร่องเล็ก ๆ ตามยาวลำต้น ยอดอ่อนมีขนปกคลุมเล็กน้อย ตามต้นและกิ่งก้านมีหนาม ใบเดี่ยว เรียงสลับ ใบรูปไข่ ใบและก้านใบมีขนอ่อนปกคลุม ดอก เป็นช่อ ออกที่ซอกใบ ดอกสีเหลืองเล็ก ๆ มีกลิ่นเหม็นมาก ผลกลม บางชนิดผลกลม

ปลายแหลม บางชนิดมีรสหวานสนิท บางชนิดก็เปรี้ยวและฝาด โดยมากที่เกิดเองในป่ามีรสเปรี้ยว ฝาด

ประโยชน์

เปลือกต้น แก้อาการจุกเสียด แก่ท้องเสีย แก้อาเจียน

ผลดิบ แก้ไข้ สมาน

ผลสุก ขับเสมหะ แก้ไอ เป็นยาระบาย

ทั้งห้า แก่บวม แก่พยาธิ แก้ฝี แก้

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

แก่นและราก เช้ดัมรับประทานแก้ท้องเสีย ริดสีดวงทวารหนัก

หมากสั้

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Feroniella lucida* (Scheff.) Swingle.

ชื่อพ้อง

ชื่ออื่นๆ มะสั้ (ภาคกลาง)

วงศ์ Rutaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ลำต้นจะมีเปลือกขรุขระ กิ่งก้านมีหนามแหลม ใบเป็นใบประกอบ เรียงสลับหรือติดเป็นกระจุก ใบรูปร่างแบบไข่กลับ โคนใบแคบ ปลายใบมน มีสีเขียวมัน ใบดก ดอกออกเป็นช่อ ออกตามซอกใบ กลีบดอกมี 5 กลีบ ดอกสีเหลืองกลิ่นหอม ลักษณะคล้ายใบมะขวิด แต่มีขนาดเล็กกว่า ผลกลมแป้นมีสีเขียวเปลือกหนาและแข็ง เกลี้ยง เนื้อผลมีรสเปรี้ยว มีเมล็ดมาก เมล็ดแข็ง

ประโยชน์

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

แก่น แก่นัวในไต

หมาน้อย

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Cissampelos pariera* L. var. *hirsuta* (Buch. ex DC.) Forman

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น ๆ กันปัด กรุงเขมา ขงเขมา เครือหมาน้อย

วงศ์ Menispermaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้เถา ตามลำต้นและใบมีขนอ่อนนุ่มปกคลุม ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปกลม รูปหัวใจหรือ
รูปไต ก้านใบติดภายในใบ ปลายใบแหลม มีติ่งหนาม ดอก แยกเพศ อยู่คนละต้น ดอก
ออกเป็นช่อกระจุก สีเหลืองอ่อน ผลค่อนข้างกลม สีแดง มีขน มีเมล็ดเดี่ยว เล็ก แข็ง รูปโค้ง หรือ
เป็นรูปเกือกม้า ผิวขรุขระ

ประโยชน์

ทำอาหารจำพวกวัน

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ราก แก่โรคไข้ร้อนใน ไข้มาลาเรีย ไข้หามกไม้ อีสุกอีใส แก้อาหารเป็นพิษ ผิดสำแดง แก่
แพ้อัง แก้ม ลูก แก่ประดง
เถา แก่ท้องเสีย

เหมือดแอ

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Memecylon scutellatum* Naudin

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่น ๆ พลองชันก (ปราจีนบุรี) เหมือดจี้ เหมือดพอง (ภาคเหนือ)

วงศ์ Melastomataceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้พุ่มหรือไม้ยืนต้นขนาดเล็ก เปลือกต้นสีน้ำตาลเข้ม กิ่งก้านหน้าตัดเป็นสี่เหลี่ยม ใบ
เดี่ยวเรียงตรงข้ามในแนวระนาบ ใบรูปไข่ ปลายใบเรียวแหลม ใบเหนียวคล้ายหนัง ดอกออกเป็น
ช่อแน่น ออกตามซอกใบ ดอกย่อยมีขนาดเล็ก สีม่วงเข้ม กลีบดอก กลีบเลี้ยงมี 4 กลีบ กลีบดอก
หลุดร่วงง่าย ผล ดิบสีเขียวเมื่อแก่จัดเปลี่ยนเป็นสีดำ เมล็ดขนาดใหญ่ เนื้อบาง

ประโยชน์

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

แก่น แก่ริดสีดวงจมูก แก่ไข้อีสุกอีใส ไข้หามกไม้
ราก แก้อาหารผิดสำแดง กินแสดง อาหารเป็นพิษ

อ้อย

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Saccharum officinarum</i> L.
ชื่อพ้อง	-
ชื่ออื่น ๆ	อ้อยขม อ้อยดำ อ้อยแดง Sugar cane
วงศ์	Gramineae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ล้มลุก สูง 2-5 เมตร ขึ้นเป็นกอ ลำต้นกลมสีม่วงแดงลำต้นมีข้อและปล้องเห็นได้ชัดเจน มีไขสีขาวปกคลุม เปลือกมีรสขม น้ำไม่คloyหวานแหลมเหมือนอ้อยธรรมดา ใบเป็นใบเดี่ยว เรียงสลับ ออกที่ข้อ ร่วงง่าย พบเฉพาะตามปลายยอดโดยมีกาบใบโอบหุ้มข้ออยู่ รูปใบยาวเรียวปลายแหลม ดอกออกเป็นช่อใหญ่ตรงปลายยอด สีขาวประกอบด้วยดอกย่อยมีขนาดเล็กจำนวนมาก และมีขนยาวจะออกดอกเมื่อต้นแก่เต็มที่ ผล เป็นผลแห้ง ขนาดเล็ก

ประโยชน์

ใช้เป็นยาขับปัสสาวะ

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

ลำต้น	รักษาหนองใน ขับปัสสาวะ ขับนิ่วไต ขับนิ่วท่อนไต รักษาอัมพาต
ส่วนเหง้า	รักษาอัมพฤต อัมพาต

เอนอ้า

ชื่อพฤกษศาสตร์	<i>Osbeckia chinensis</i> L.
ชื่อพ้อง	<i>O. watanae</i> Craib
ชื่ออื่น ๆ	หญ้าพลองขน อ้าน้อย เอนอ้าน้อย
วงศ์	Melastomataceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

เป็นไม้ล้มลุกลำต้นตั้งตรง แตกกิ่งบริเวณโคนต้น ใบเดี่ยว เรียงตรงข้าม รูปขอบขนานแกมใบหอก เส้นใบ 5 เส้น ออกจากโคนใบไปจรดที่ปลายใบ ดอกช่อออกเป็นกระจุกที่ซอกใบหรือปลายกิ่ง กลีบดอกสีม่วงอมชมพู กลีบดอก 5 กลีบ เกสรตัวผู้ยาว สีเหลืองสด ฐานรองดอกขยายตัวเป็นรูปถ้วย ด้านนอกมีลักษณะเป็นเกล็ดและมีขนสีแดง ผลแห้งแตกได้เป็น 4-5 ฝา

ประโยชน์

แก้งูกัด

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

รักษาโรคเบาหวาน

ฮุนไฮ

ชื่อพฤกษศาสตร์ *Erythroxylum cambodianum* Pierre

ชื่อพ้อง -

ชื่ออื่นๆ รุนไร

วงศ์ Erythroxylaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

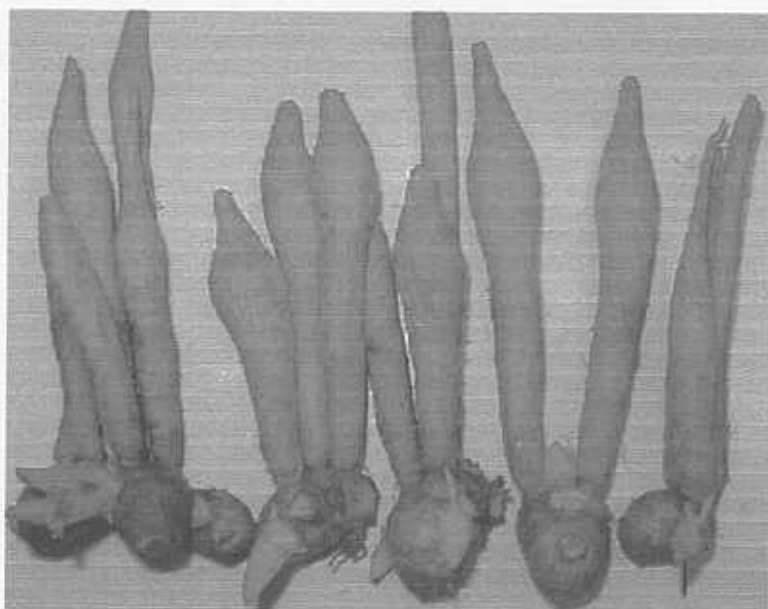
เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก สูงได้ถึง 1 – 1.5 เมตร ใบเดี่ยว เรียงสลับ รูปไข่กลับ รูปวงรี หรือรูปขอบขนาน กว้าง 2 – 3 ซม. ยาว 5 – 11 ซม. มีหูใบ ใบสีเขียวเข้มทางหลังใบ และสีอ่อนทางท้องใบ ดอกช่อ ออกเป็นกระจุกที่ซอกใบกลีบดอกสีขาว เขียวอ่อน หรือแกมเหลือง ผลสด รูปใบแกมขอบขนาน เมื่อสุกสีแดงสด

ประโยชน์ -

ข้อมูลการใช้ในตำรายาพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี

เข้ตำรับยาขับน้ำนม

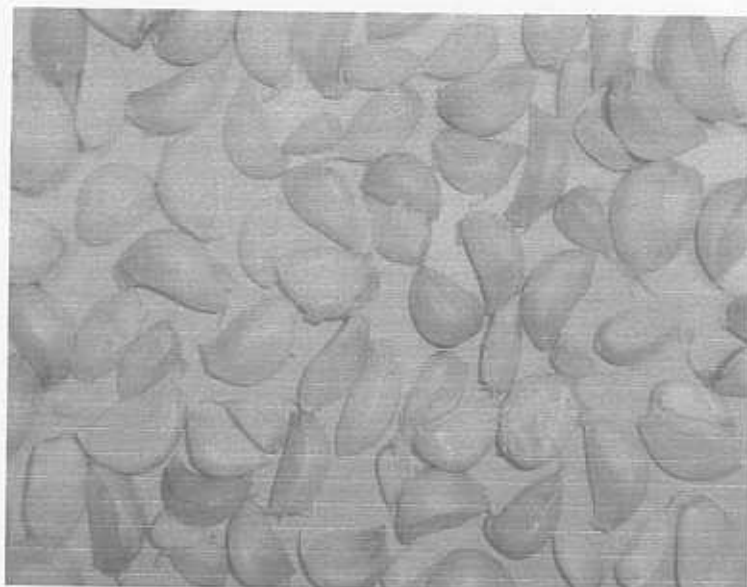
กระชาย *Boesenbergia pandurata* Holtt.

กระโดน *Careya sphaerica* Roxb.

กระเทียม *Allium sativum* Linn.

กระบก *Irvingia malayana* Oliv. ex A. Benn.

ကုမ္ပဏီ *Aquillaria agallocha* Roxb.

ကုမ္ပဏီ *Ocimum sanctum* Linn.

กะทกรก

Passiflora foetida Linn.

ก้นทอง *Millingtonia hortensis* Linn. F.

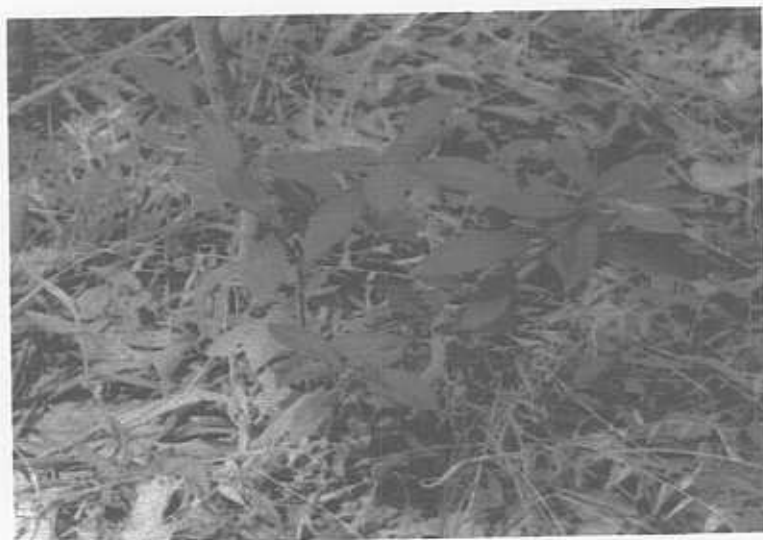
ก้านตง *Sauropus androgynus* Ham.

กุ่ม *Crateva religiosa* G. Forst.

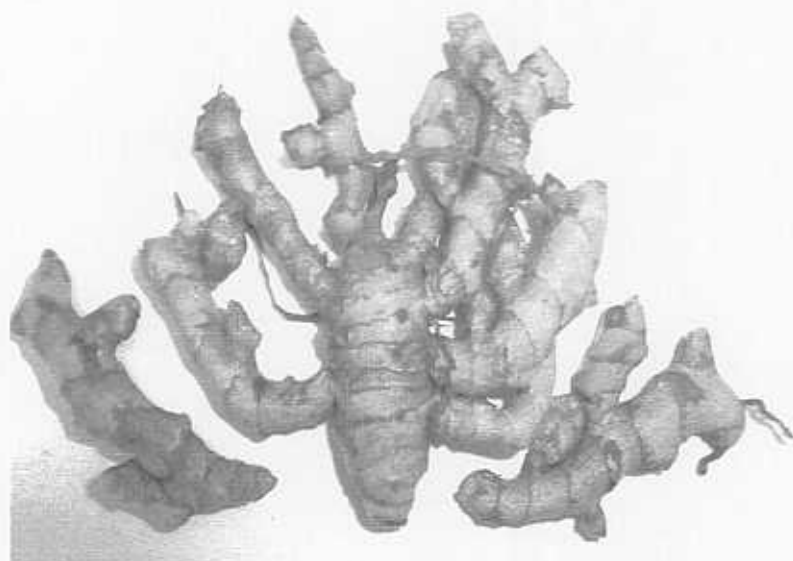
เกียงป็น

โกนา *Diospyros rhodocalyx* Kurz.

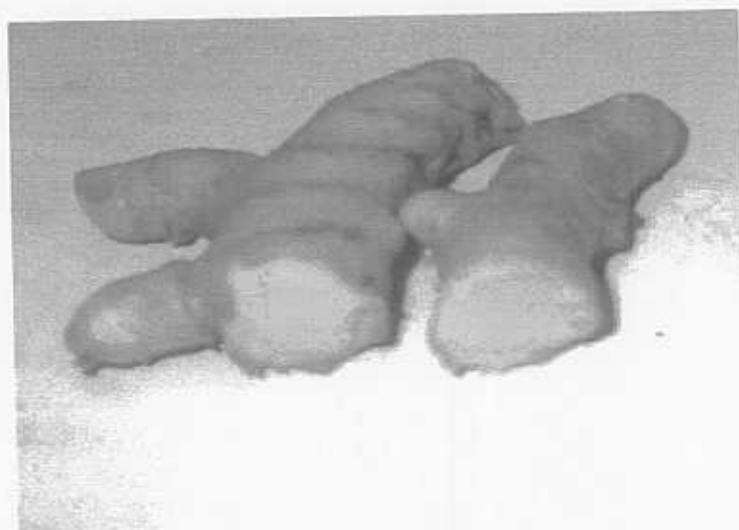
ขมิ้น *Artocarpus heterophylla* Lam.

ขมิ้นชัน *Curcuma domestica* Valet

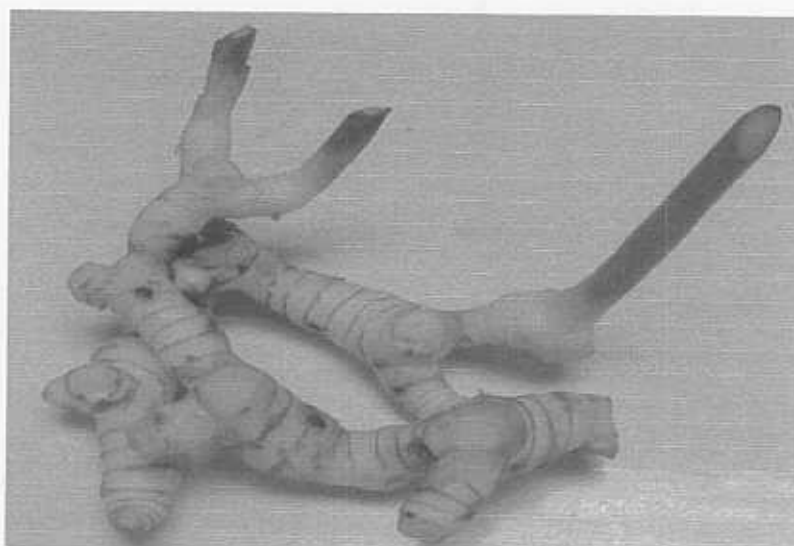
ขมิ้นอ้อย *Curcuma zedoaria* Rosc.

ข่อย *Streblus asper* Lour.

ขมิ้น *Alpinia galanga* (Linn.) Swartz

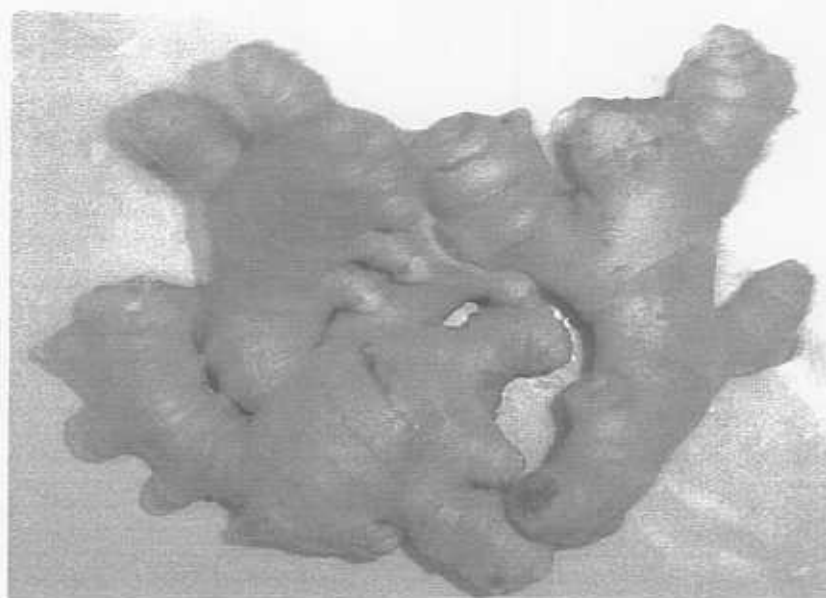
ข้าว *Oryza sativa* Linn.

ข้าวโพด *Zea mays* Linn.

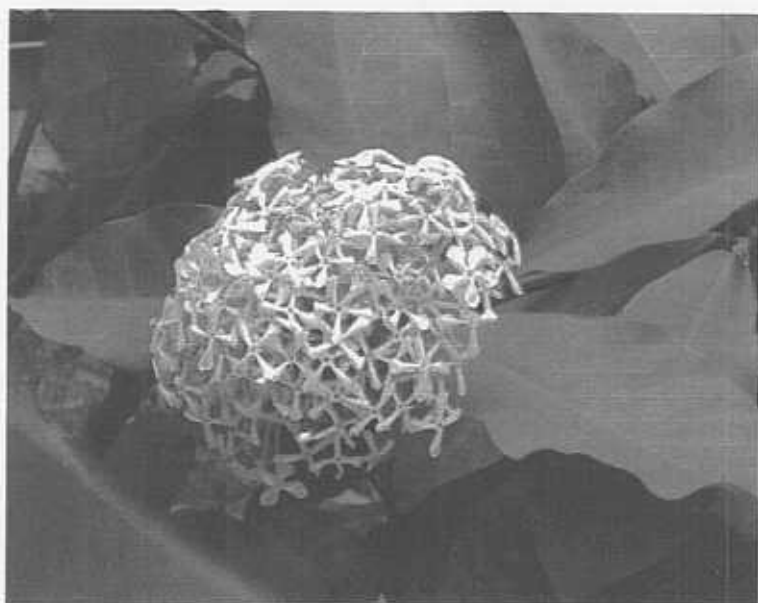
ขิง *Zingiber officinale* Rosc.

ขี้เหล็ก *Cassia siamea* Britt.

เข็มขาว *Ixora ebarbata* Craib.

เข็มแดง *Ixora lobbii* Lour.

คันทา *Harrisonia perforata* Merr.

ค้อ *Schleichera oleosa* (Lour.) Oken

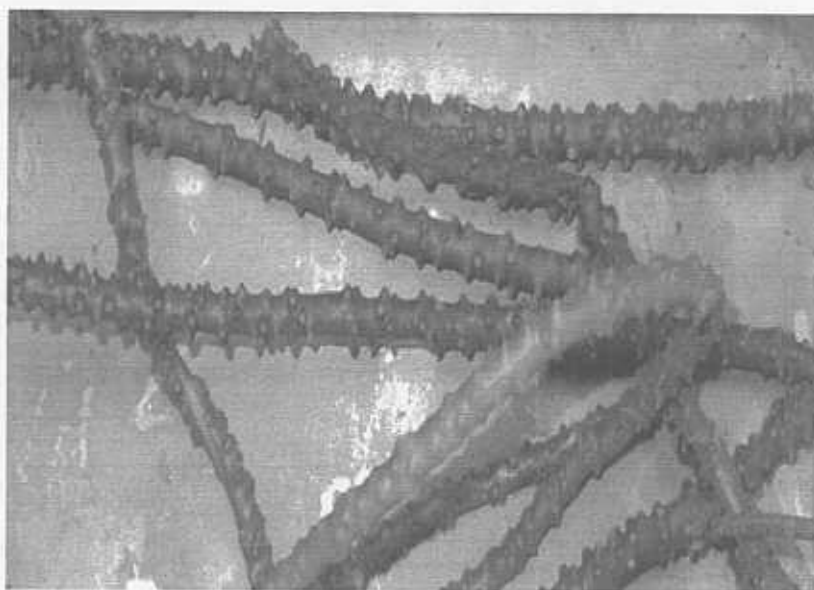
คิมไฟนดตุ้ม *Elephantopus scaber* Linn.

ถั่ว *Cassia fistula* Linn.

เครือขอสอ *Tinospora crispa* (L.) Miers ex Hook. f. & Thoms

เครือไม้ไก่ *Jasminum anodotum* Gagnep.

แค *Sesbania grandiflora* Desv.

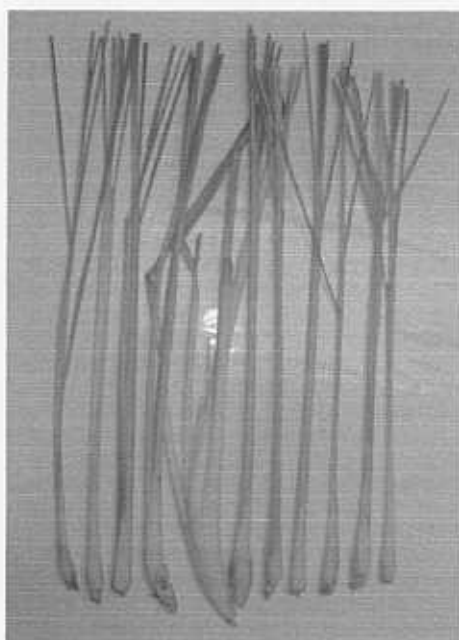
จิว *Ceiba pentandra* (L.) Gaertn.

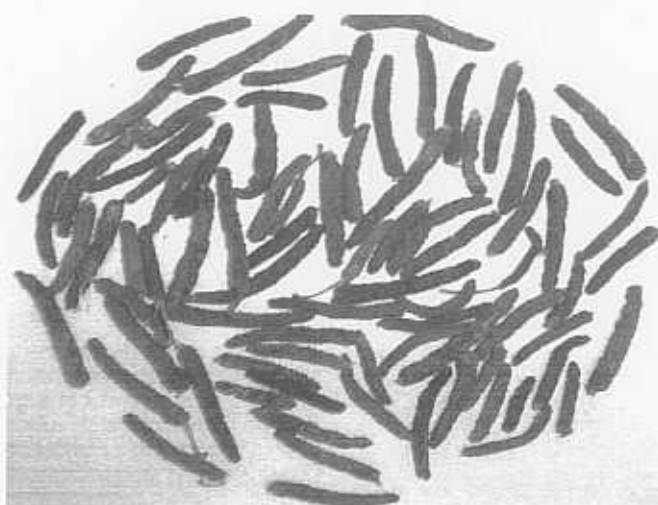
จำปาขาว *Plumeria alba* Linn.

ชิงไถ *Cymbopogon citratus* Stapf.

ดีปลี *Piper retrofractum* Vahl.

ต๋องแฉ่ง *Polyalthia evecta* (Pierre.) Finet & Gagnep.

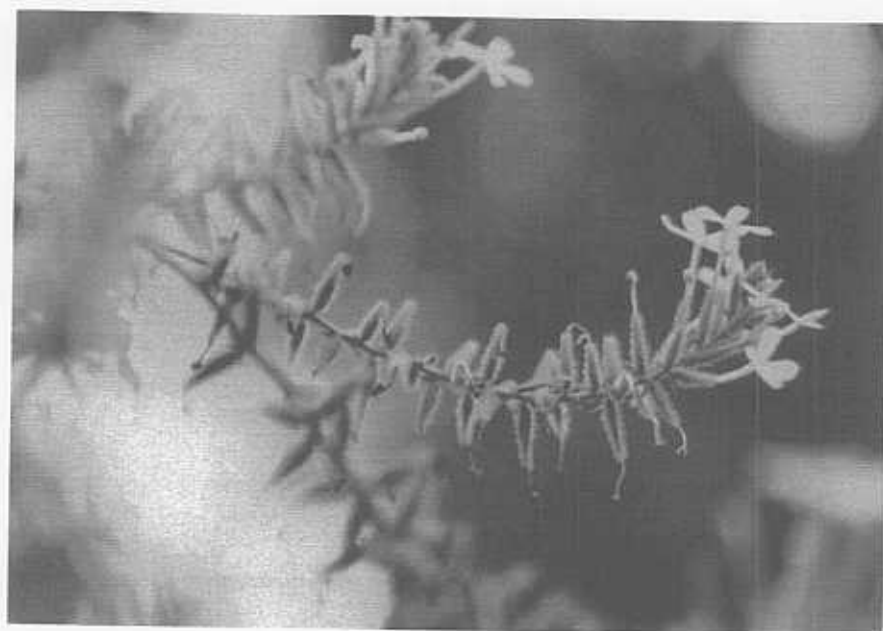
ตาล *Borassus flabellifer* L.

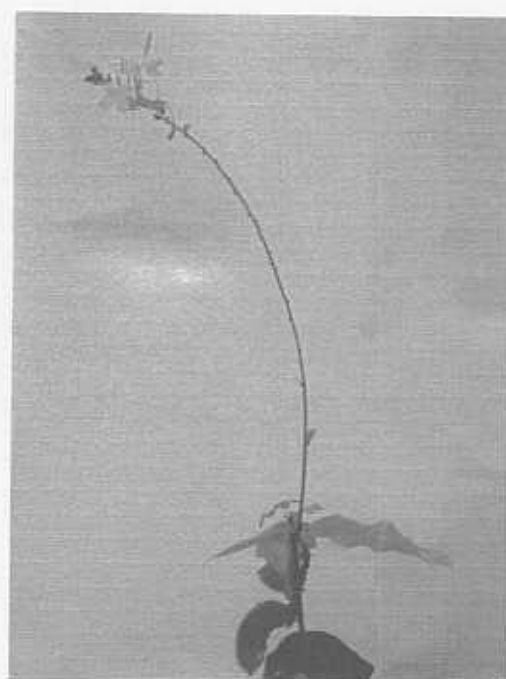
ตบหมอบ

น้อยหน่า *Annona squamosa* L.

ปิดปิวขาว *Plumbago zeylanica* L.

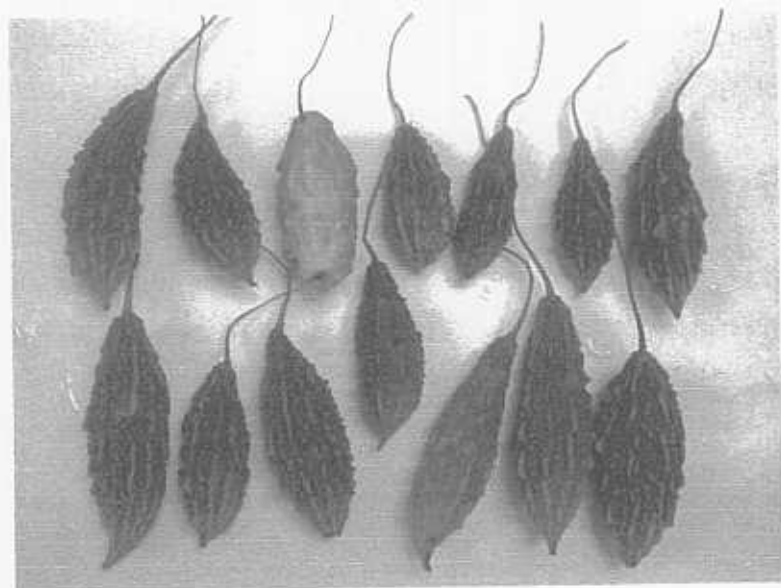
ปิดปิวแดง *Plumbago indica* L.

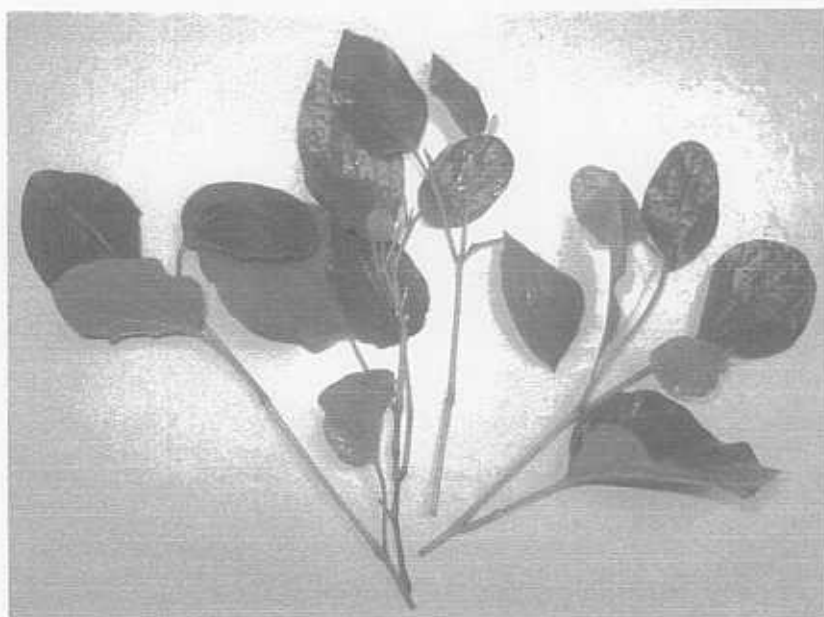
ผักขำ *Acacia pennata* (L.) Willd. subsp. *insuavis* (Lace) I.C. Nielsen.

ผักไถ่ *Momordica charantia* L.

ผักหนอก

Centella asiatica (L.) Urb.ผักอีเล็ด *Piper sarmentosum* Roxb.

ฝ้าย *Gossypium herbaceum* L.

ฝิ่นต้น *Jatropha multifida* L.

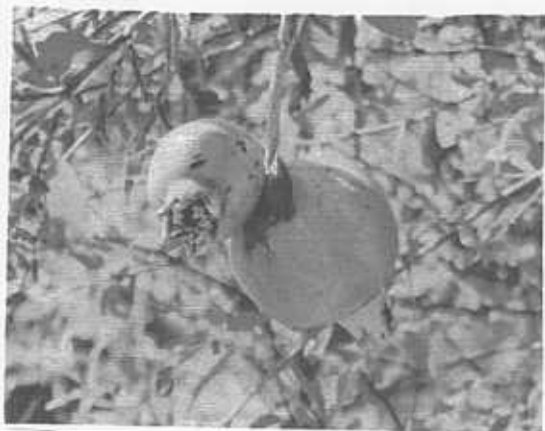
พริกไทย *Piper nigrum* L.

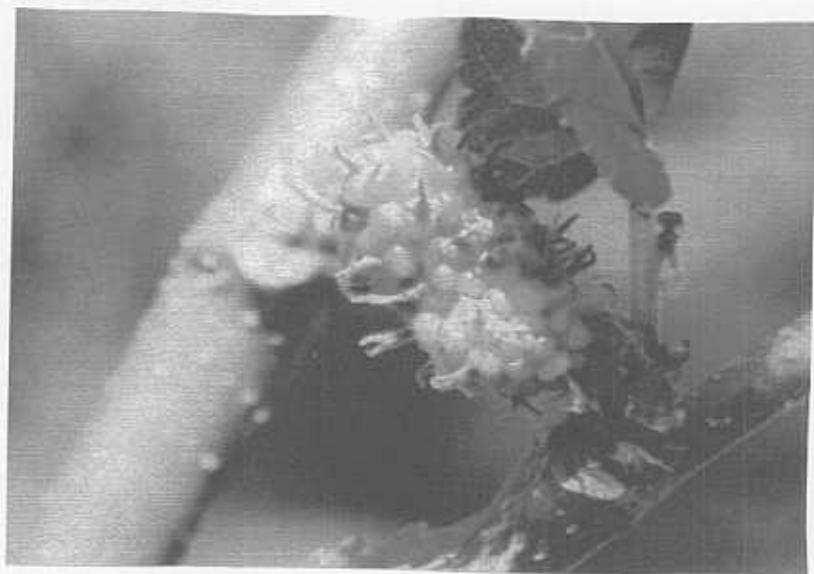
พันทชาติ *Erythrophleum succirubrum* Gagnep.

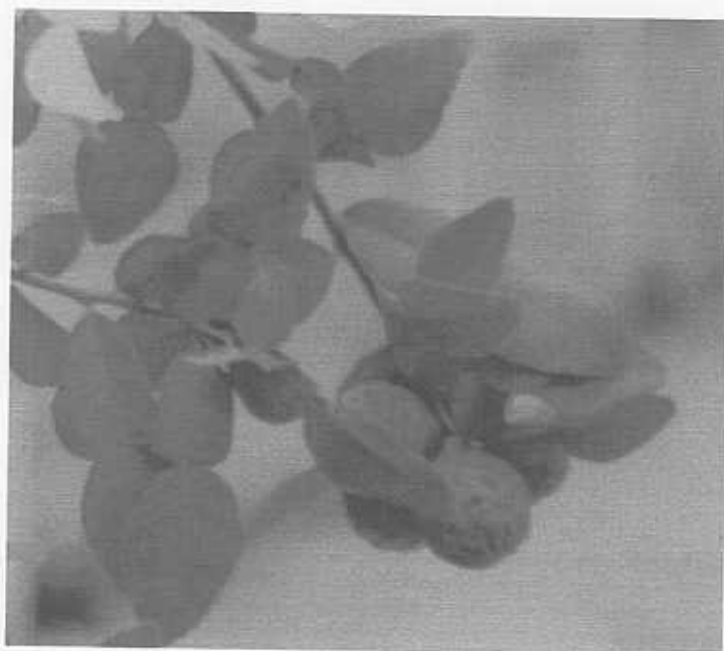
พิลา *Punica granatum* L.

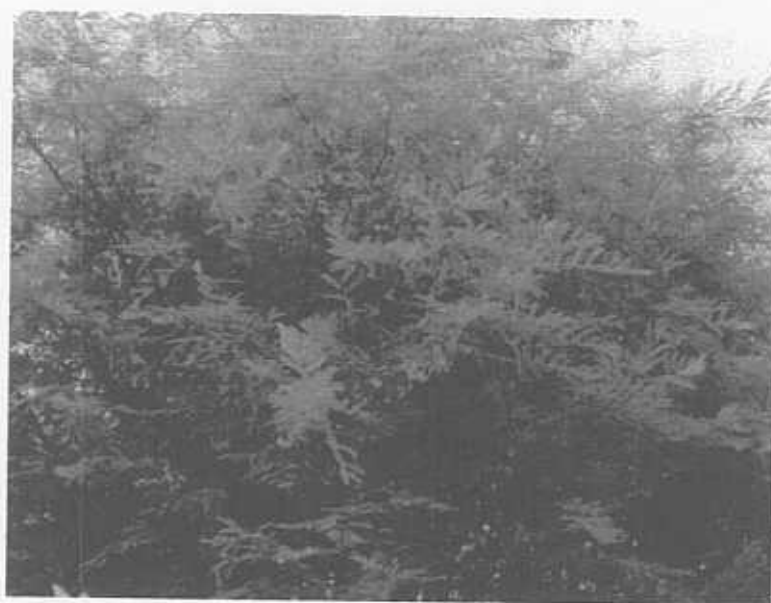
มอน *Morus alba* L.

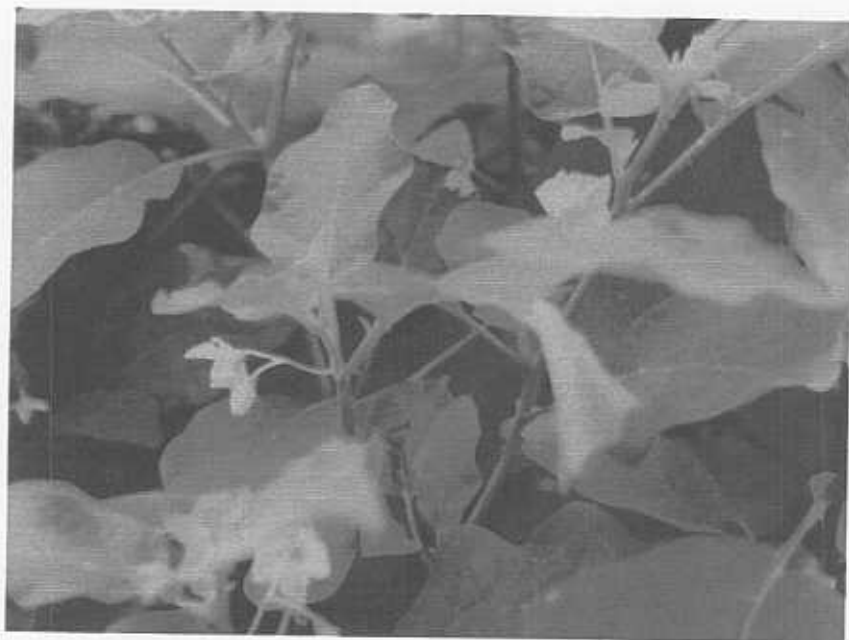
มะกรูด *Citrus hystrix* DC.

มะขาม *Tamarindus indica* L.

มะเขือขื่น *Solanum aculeatissimum* Jacq.

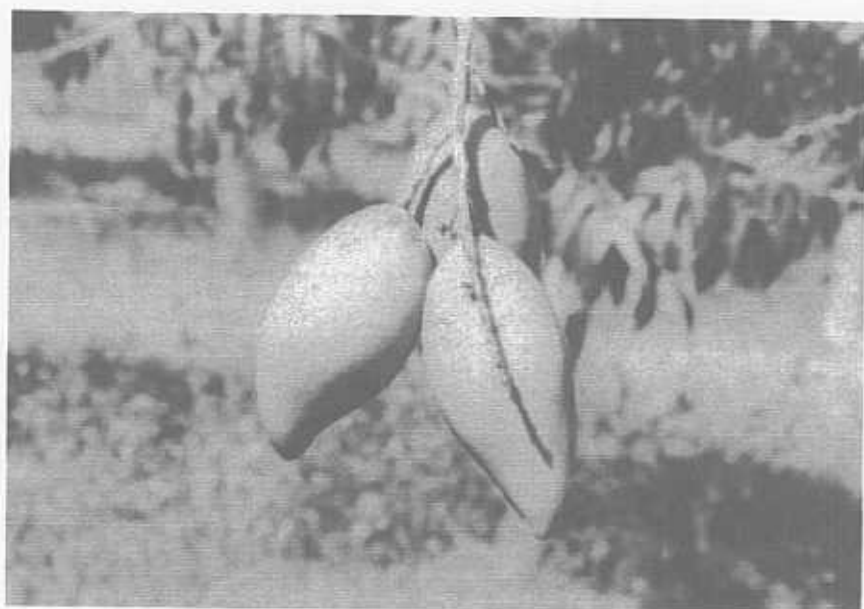
มะตูม *Aegle marmelos* (L.) Corr. Ex. Roxb.

มะนาว *Citrus aurantifolia* (Christm.) Swingle.

มะม่วง *Mangifera indica* L.

มะหาด *Atrocarpus lakoocha* Roxb.

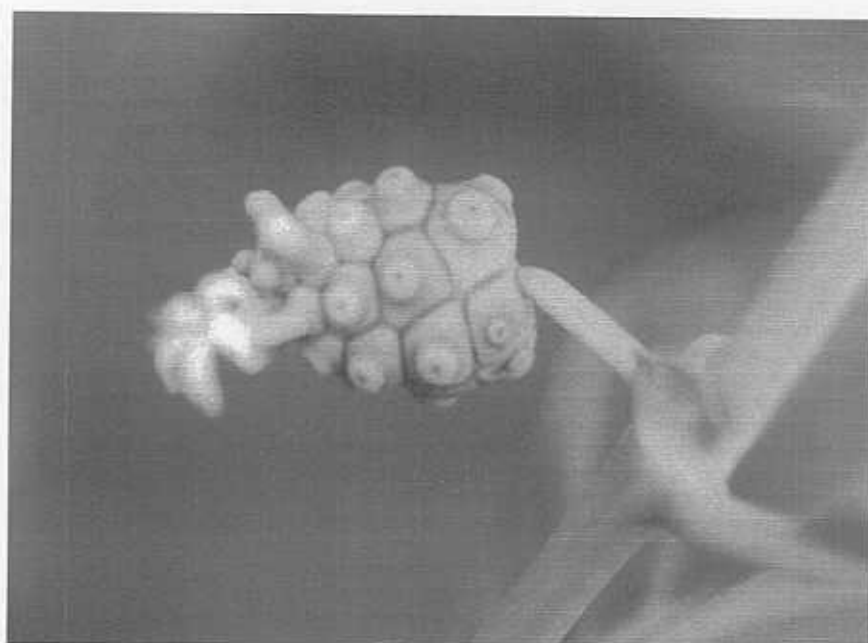
มันปลา *Fagraea fragrans* Roxb.

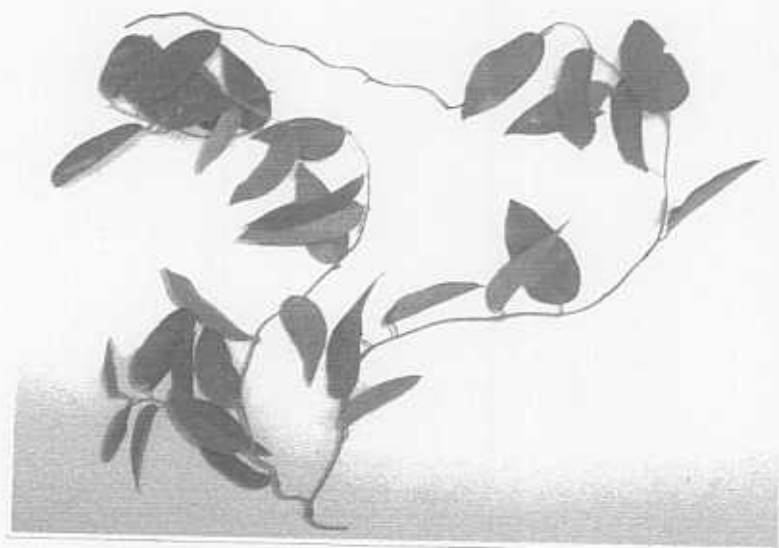
מורמור *Mimosa pudica* L.

מור *Morinda citrifolia* L.

ย่านาง *Tiliacora triandra* (Colebr.) Diels.

ย่านางแดง *Bauhinia strychnifolia* Craib.

ลกกถ *Polyalthia debilis* (Pierre) Finet & Gagnep.

ลำตวน *Melodorum fruticosum* Lour.

ลั่นฟ้า *Oroxylum indicum* (Linn.) Kurtz.

เล็บแมว *Ziziphus oenoplia* (L.) Mill.

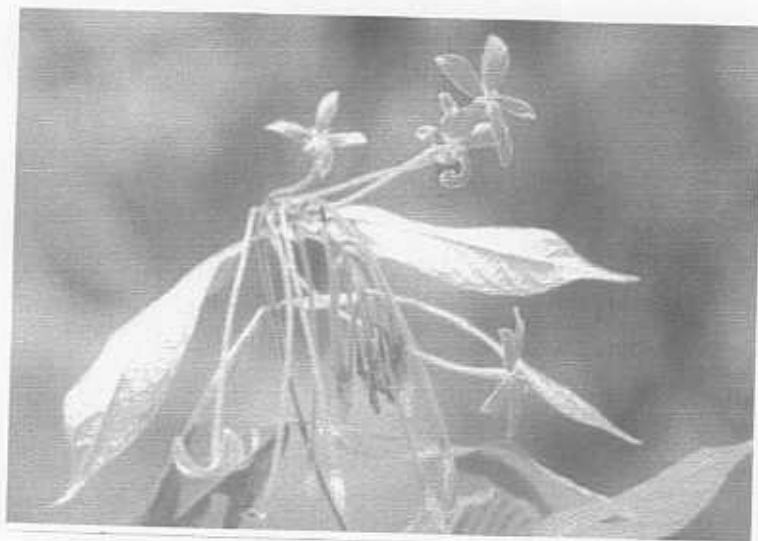
ส้มอ *Terminalia chebula* Retz. var. *chebula*

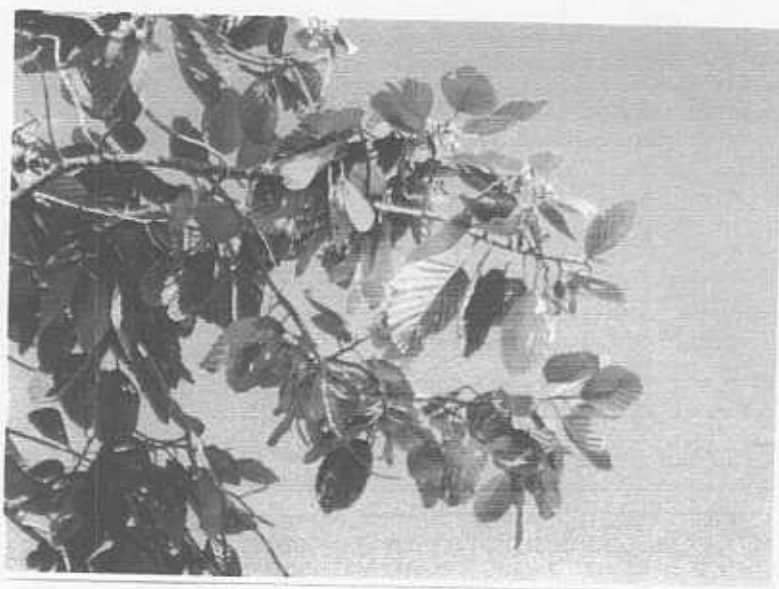
ส้มังตัน *Carallia brachiata* (Lour.) Merr.

สมังเครือ *Quisqualis indica* L.

สะแบง *Dipterocarpus intricatus* Dyer.

สามปีบเหี่ยว *Gomphrena globosa* L.

สีเสียด *Pentace burmanica* Kurtz.

เสี้ยวน้อย *Phyllanthus taxodidifolius* Beille.

หญ้าตัดมอญ *Sida rhombifolia* L.

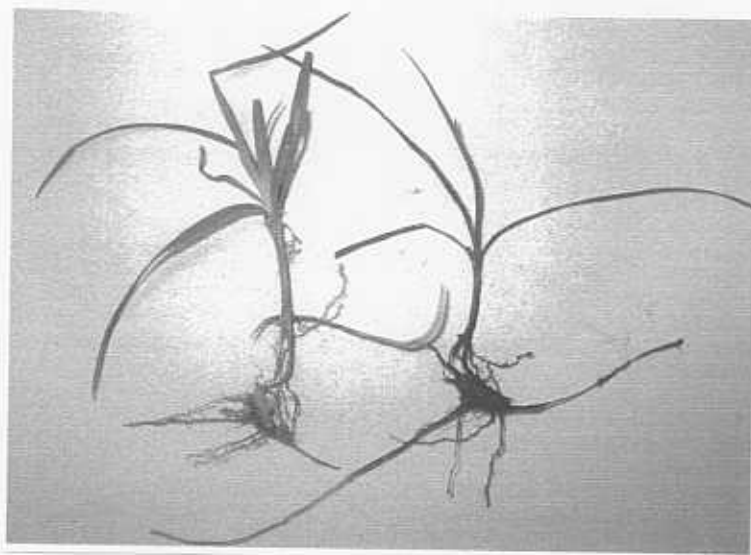
หญ้าหนวดแมว *Orthosiphon aristatus* (Blume) Miq.

หนามปลาตุ๊ก *Canthium berberidifolium* Geddes.

หญ้าแห้วหมู *Cyperus rotundus* L.

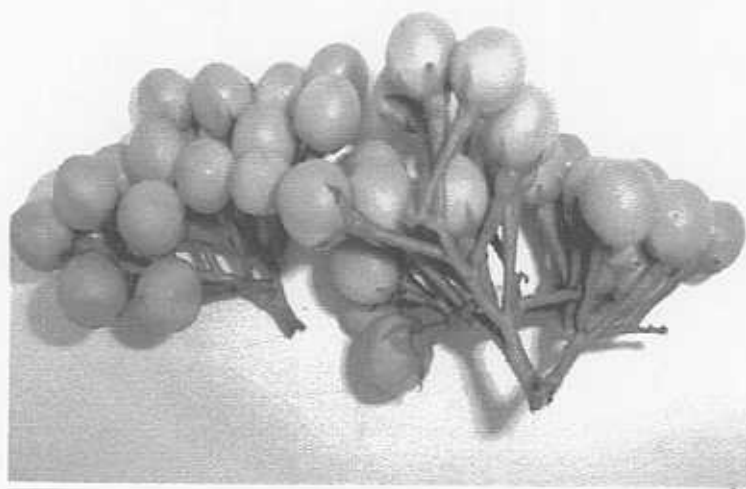
หมักนัต *Ananus comosus* (L.) Merr.

หมักสีดา *Psidium guajava* L.

หมากแข้ง *Solanum torvum* Sw.

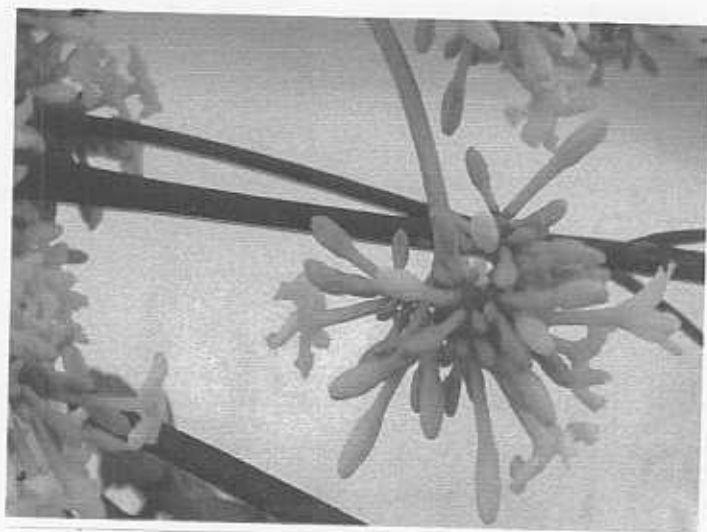
หมากท้น *Zizyphus mauritiana* Lam.

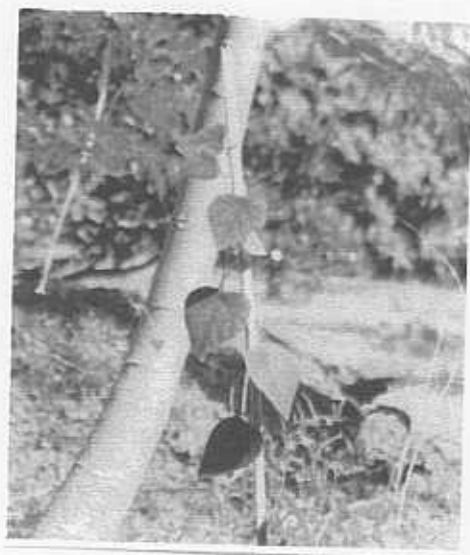
หมากสั้ *Feroniella lucida* (Scheff.) Swingle.

หมักฟุ้ง *Carica papaya* L.

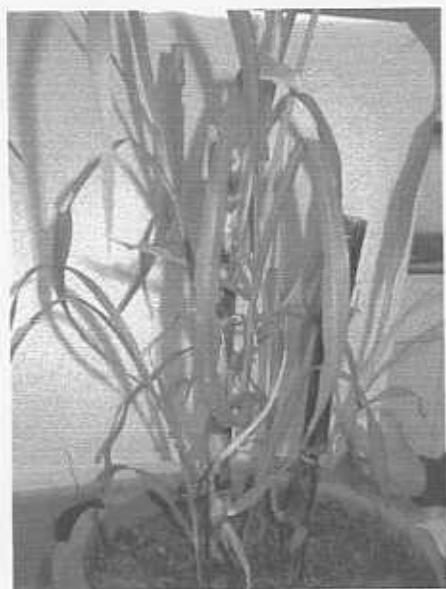
หมาน้อย *Cissampelos pariera* L. var. *hirsuta* (Buch. Ex. DC.) Forman

เหมือดแอ่ *Memecylon scutellatum* Naudin

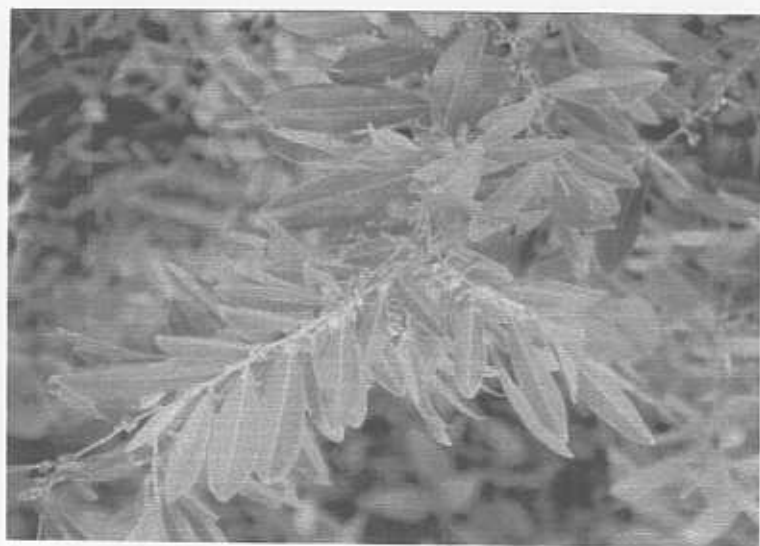
อ้อย *Saccharum officinarum* L.

เอน้า *Osbeckia chinensis* L.

ยุนโฮ *Erythroxylum cambodianum* Pierre

บทที่ 3

สรุปผลการดำเนินการ

จากการสำรวจตำรับยาพื้นบ้านของหมอพื้นบ้านในจังหวัดอุบลราชธานี มีพืชสมุนไพรที่ใช้บ่อยจำนวน 88 ชนิด จึงได้รายงานข้อมูลต่าง ๆ เช่น ชื่อสามัญ ชื่อวิทยาศาสตร์ ลักษณะ สรรพคุณและการใช้ในตำรายาพื้นบ้าน พร้อมภาพประกอบ นอกจากนี้ยังได้จัดทำเป็นฐานข้อมูลเพื่อช่วยในการสืบค้นต่อไป

สรุปค่าใช้จ่ายในการดำเนินโครงการฯ

3.1 งบประมาณที่ได้รับการจัดสรร	100,000	บาท
3.2 ค่าตอบแทน	9,500	บาท
3.3 ค่าใช้สอย	78,372	บาท
3.4 ค่าวัสดุ	12,128	บาท
รวมงบประมาณที่ใช้จริง	100,000	บาท

ปัญหาและอุปสรรค

1. แหล่งข้อมูลข่าวสารและรายงานการวิจัยในอุบลราชธานีมีไม่เพียงพอแก่การค้นคว้า โดยเฉพาะฐานข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ใหม่ๆ เช่น Chemical abstract นอกจากนั้นสมุนไพรที่ต้องการค้นข้อมูลเป็นสมุนไพรไทยและใช้มากเฉพาะในภาคอีสานและจังหวัดอุบลราชธานี บางชนิดไม่มีผู้เก็บข้อมูลมาก่อน
2. การจัดการข้อมูลไม่สามารถทำได้อย่างสมบูรณ์แบบเพราะยังขาดข้อมูลบางประการ อันเกิดจากอุปสรรคที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เช่น ภาพสมุนไพร การเก็บข้อมูล โดยเฉพาะการถ่ายภาพสมุนไพรประสบปัญหา เนื่องจากพืชแต่ละชนิดมีฤดูกาลออกและออกดอกแตกต่างกัน ทำให้ไม่สามารถเก็บข้อมูลได้ครบถ้วน ประกอบกับสมุนไพรที่ถูกนำมาใช้ในตำรับยาเป็นสมุนไพรที่หาได้จากป่าชุมชน หรือตามทุ่งนาที่มีชาวบ้านเป็นเจ้าของ บางครั้งมีการตัดถางป่า หรือเผาทุ่งนาทำให้สมุนไพรถูกทำลายไปด้วย

บรรณานุกรม

1. กมลทิพย์ กลีภาร์. 2543. พืชผักพรรณไม้พื้นบ้านอีสาน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มติชน.
2. ไชมอน การ์ดเนอร์, พินดา สิทธิสุนทร และ วิไลวรรณ อนุสารสุนทร. 2543. ต้นไม้เมืองเหนือ. กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
3. เต็ม สมิตินันท์. 2544. ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้ สำนักวิชาการป่าไม้ กรมป่าไม้.
4. ธงชัย เปาอินทร์ และ นิวัตร เปาอินทร์. 2544. ต้นไม้ย่านำรู้. กรุงเทพมหานคร : ออฟเซ็ท เพรส.
5. นันทวัน บุญยะประภัตร และคณะ. 2539. สมุนไพรพื้นบ้าน. กรุงเทพมหานคร : ประชาชน.
6. พร้อมจิต ศรีลัมพ์, และคณะ. 2542. กกยาอีสาน. กรุงเทพมหานคร : มุลนิธิ มหาวิทยาลัยมหิดล.
7. วงศ์สถิตย์ จั่วกุล และ นพมาส สุนทรเจริญนนท์. 2540. สมุนไพรพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี (1). วารสารสมุนไพร. ปีที่ 4. ฉบับที่ 2. หน้า 29-61.
8. วงศ์สถิตย์ จั่วกุล และ จวี ใจแก้ว. 2541. สมุนไพรพื้นบ้านจังหวัดอุบลราชธานี (3). วารสารสมุนไพร. ปีที่ 5. ฉบับที่ 2. หน้า 28-56.
9. วิทย์ เทียงบุญธรรม 2539. พจนานุกรมสัตว์และพืชในเมืองไทย. กรุงเทพมหานคร : รวมสาส์น
11. รุ่งรัตน์ เหลืองนทีเทพ. 2540. พืชเครื่องเทศและสมุนไพร. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์
12. สถาบันแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข 2542. ไม่รู้. กรุงเทพมหานคร : สถาบันแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข
13. Mcmakin, P.D. 2000. Flowering plants of Thailand. Bangkok : White Lotus Press.
14. Salalamp, S., Chuakul, W., Temsiririrkkul, R. and Clayton, T. 1996. Medicinal plants in Thailand. Bangkok : Amarin printing
15. <http://www.hear.org>
16. <http://www.rspg.thaigov.net/>
17. <http://flora.sut.ac.th/>